

Norsk institutt for kulturminneforskning

Kulturminnevern i kommunene

**Kompetansekartlegging i kommunene
Sør-Varanger, Skjervøy, Gjøvik,
Skedsmo og Råde**

ELIN ROSE MYRVOLL OG RAGNHILD SKOGHEIM

NINA•NIKU
STIFTELSEN FOR NATURFORSKNING
OG KULTURMINNEFORSKNING

NIBR

Norsk institutt for by- og regionforskning

1. INNLEDNING	3
2. METODE OG GJENNOMFØRING	4
2.1 Utvalg.....	5
3. PRESENTASJON AV INTERVJUENE	6
3.1 Sør-Varanger kommune.....	6
3.2 Skjervøy kommune.....	10
3.3 Gjøvik kommune	13
3.4 Skedsmo kommune.....	16
3.5 Råde kommune	17
4. KULTURMINNEVERN I KOMMUNENE	22
5. KULTURMINNEVERN I PLANPROSESSER	24
6. OFFENTLIGE MYNDIGHETER	26
7. OMLEGGING AV KULTURMINNEFORVALTNINGEN MED MER ANSVAR TIL KOMMUNENE – KOMPETANSE OG BETINGELSER FOR Å MESTRE DETTE	27
8. SAMMENDRAG	28
9. REFERANSER	30
10. VEDLEGG	31
10.1 Intervjuguide	31
10.2 Referat fra Sør-Varanger kommune 13. desember 2002.....	34
10.2.1 Møte med museum og Plan- og utviklingsavdelingen	34
10.2.2 Møte med administrativ- og politisk ledelse	44
10.3 Referat fra Skjervøy kommune 11. desember 2001	48
10.4 Referat fra møte i Gjøvik kommune 7. februar. 2002.....	54
10.5 Referat fra Skedsmo kommune 6. februar 2002	60
10.6 Referat fra møte med Råde kommune 5. februar 2002	68

INNLEDNING

I forbindelse med at Regjeringen ønsker å styrke det kommunale miljøansvaret ved å gi kommunene økt myndighet, ansvar og flere oppgaver, har Miljøverndepartementet bedt Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) og Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) om å gjennomføre en undersøkelse i et utvalg av norske kommuner.

Bakgrunnen for prosjektet er et ønske om å styrke det lokale demokratiet og få en større forståelse for viktige miljøvernpolitiske oppgaver både hos lokale myndigheter og politikere og i lokalbefolkningen. Kulturminneforvaltningen inngår som en viktig del av den samlede miljø- og ressursforvaltningen, og økt ansvar og myndighet til kommunesektoren innen kulturminneforvaltning vil kunne bidra til å skape lokalt engasjement og styrket forvaltning av kulturminner og -miljøer.

I undersøkelsen skal eksisterende kompetanse og behov for kompetanse innen arbeidsområdet kulturminneforvaltning kartlegges. Resultatet av kartleggingen skal bidra til å bedre problemforståelsen og til å utvikle et samlet tilbud for kompetanseutvikling og støttefunksjoner til de norske kommunene i forbindelse med kulturminneforvaltningens økte satsing på kommunesektoren.

1. METODE OG GJENNOMFØRING

Intervjuene er gjennomført som fokusgruppeintervjuer, det vil si at flere personer intervjues samtidig. Dette er både en effektiv og konstruktiv metode. Man får for eksempel samlet inn mye data på kort tid. Et mer sentralt poeng er imidlertid at intervjuet får preg av en samtale, relatert til et avgrenset tema. Den store fordelen med gruppeintervjuer er at gruppedynamikken gir en synergieffekt. Den spontane samhandlingen som oppstår blant gruppedeltakere, produserer innsikt som sjelden eller aldri kan oppnås gjennom andre metoder (Stewart og Shamadasani 1990). Forskerens spørsmål utløser samhandling i gruppen, og det er denne samhandlingen mellom deltakerne som stimulerer ideer, tanker og minner (Brandth (1996). Når de hører andre snakke, kan de få klargjort sine egne meninger, rettet på og supplert hverandres fremstillinger : ”ja når Peter sa det, så kom jeg på...”, ”... for å utdype det Kari påpekte...”. Selv om temaet kulturminnevern kan sette følelsene i sving, er det allikevel ikke av en slik karakter at det er vanskelig å snakke om. Derfor er det et tema som egner seg i gruppeintervjuer. Denne metoden er imidlertid en krevende form, også for intervjuerne. Det krever en smidig og ”disiplinert” styring for at det ikke skal flyte ut – av fokus.

Smidigheten innebærer at man følger strukturen i samtalen, ikke i intervjuguiden, og leder deltakerne inn på spørsmål hvis de snakker seg ut utover temaet, eller der det er rimelig å skifte tema. Gruppeintervju forutsetter at deltakerne er trygge på hverandre slik at de kan snakke fritt, og at det ikke er et statushierarki mellom deltakerne som gjør at for eksempel overordnede snakker på vegne av underordnede. En fare med gruppeintervjuer er at noen kan komme til å dominere samtalen og overkjøre andre deltakere. Vi har ikke inntrykk av dette har vært tilfelle i de intervjuene som er gjennomført i dette prosjektet. Eller at noen har brent inne med vesentlige ting. For å sikre oss best mulig at alle stemmer er blitt hørt, og for å få rettet eventuelle feil og få eventuelle supplerende opplysninger, har deltakerne fått intervjuene til gjennomlesing.

Noen vil kanskje stille spørsmål ved om intervjupersonene snakker ”sant”; om de gir et dekkende bilde av forholdene samtalen dreier seg rundt. Ettersom kampen om ideene er et vesentlig trekk ved politiske diskurser, kan deltakerne i intervjusituasjonen ha spesielle hensikter med sine uttalelser (Kaarhus 1999). I gruppeintervjuer tvinges imidlertid deltakerne til en viss nøkternhet, fordi de delvis har felles erfaringer fra de samme fenomenene (i dette tilfelle arbeidet med kulturminner). Det innebærer at de kan validere (kvalitetssikre) hverandre. Vi har ikke hatt inntrykk av at deltakerne har gjort noe forsøk på å krisemaksimert situasjonen for kulturminnene i kommunene.

Temaet fremstår som ”takknemlig” i den forstand at det har engasjert deltakerne. Det er noe de har hatt lyst til å snakke om, fordi det oppfattes som viktig; det angår arbeidssituasjonen og fremtidige oppgaver. Ved å bringe fram sine synspunkter har de fått muligheter til å påvirke en prosess, noe som trolig har motivert representanter i administrasjonen og ledelsen i kommunene til å delta i intervjuene.

1.1 Utvalg

Følgende kommuner ble valgt ut: Skjervøy, Sør-Varanger, Gjøvik, Skedsmo og Råde. Til grunn for utvalget var et ønske om at kommuner både i den nordlige og sørlige del av landet skulle være representert, samt by- og landkommuner.

Personer fra ulike etater (funksjoner) i kommuneadministrasjonene, primært plan, næring og kultur ble valgt ut som informanter. Videre var det ønskelig at rådmenn og ordførere ble intervjuet, samt representanter for lokale/regionale museer og eventuelt representanter for frivillige organisasjoner (Historielag eller liknende). I alle kommunene har de ulike kommunale sektorene vært representert. I Råde og Gjøvik deltok også rådmennene i gruppeintervjuene, mens vi i Sør-Varanger hadde eget intervju med ordfører og rådmann. I de andre kommunene har vi ikke lyktes med å få tak i rådmenn/og eller ordførere.

2. PRESENTASJON AV INTERVJUENE

2.1 Sør-Varanger kommune

Kommunen har ca 9500 innbyggere og kommunesenteret ligger i Kirkenes med sine 3500 innbyggere. Kirkenes er den tredje største byen i Finnmark. Det ble gjennomført to møter i kommunen. På det ene møtet deltok museet og ulike faggrupper innen Plan- og utviklingsavdelingen (næring, landbruk, byggesaksbehandling, plan, miljø). Det andre møtet var med ordfører og rådmann.

Kulturminnevern i kommunen

Intervju med Plan- og utviklingsavdelingen og museum:

Kommunen har kompetanse innen landskapsvern, og tre stillinger er knyttet til behandling av plansaker hvor av den ene er arkitekt og de andre to er høyskoleutdannet. Også innen miljøvern har kommunen personell med relevant kompetanse. Sør-Varanger museum, som er kommunalt eid, har to fagstillinger samt en fagarbeider med relevant kompetanse innen restaurering

Sør-Varanger har kulturminner fra mange ulike tidsepoker og virksomheter: AS Sydvarangers anlegg, den vedtaksfredete Skoltebyen i Neiden og andre samiske kulturminner, kvensk bebyggelse i Bugøynes, bureisningsbruk i Pasvik, krigsminner og bygningsmiljøer i etterkrigstidens gjenreisningsstil. Kulturminnene er også et uttrykk for kommunens fleretniske historie.

Kulturminneloven og Plan og bygningsloven brukes som virkemidler for å ta vare på kulturminnene.

Manglende oversikt over kulturminner samt mangel på kulturminneplaner er en trussel mot kulturminnene i kommunen. I tillegg nevnes arealutvikling generelt samt at mange har liten forståelse for kulturminnevern.

Sør-Varanger kommune har ikke tilgang til en felles database for kulturminner og heller ingen god oversikt over SEFRAK-registrerte bygninger. I motsetning til mange andre kommuner i Norge, er Sør – Varanger kommune ikke totalregistrert hva gjelder automatisk fredete kulturminner. Målet burde være at alle kommuner skulle totalregistreres for eksempel som et samarbeid mellom regionale kulturminnemyndigheter, kommuner og museer.

Kommunen har vilje til samarbeid internt og kommunikasjonen er best når det gjelder bygningsvern, men kunne likevel vært bedre. Kommunen forholder seg i første rekke til regionale

kulturminnemyndiger og sjeldnere mot museet da sistnevnte ikke har en formell rolle i slike saker.

En har opplevd motsetninger internt i kommunen i forbindelse med forvaltning av AS Sydvarangers bygninger. I fredningen av Skoltebyen var konflikt mellom lokale reiselivsinteresser og verneinteresser.

Ordfører og rådmann:

Kommunen har et museum samt kompetanse innen bygningsvern og kulturlandskap. De østsamiske kulturminnene i kommunen er svært viktige. Nyere tids kulturminner er også viktig å ta vare på som for eksempel gruvehistoria til kommunen. Når det gjelder krigsminnene er det delte oppfatninger om deres verneverdi. Eldre folk som har opplevd krigen, er i mange tilfeller mindre interessert i at krigsminnene skal tas vare på.

De største truslene mot kulturminnene er arealbehovet eksempelvis næringsinteresser og behovet for tomter til fritidsbebyggelse (kommunen har 2500 hytter).

Kommunen har hatt et fruktbart internt samarbeid om utarbeidelse av reguleringsplanen for den verneverdige bebyggelsen i "Egne hjems veg". Bjørklund gård og Strand internat er tatt vare på som følge av internt samarbeid. I Neiden har det vært sterke diskusjoner mellom østsamer, finsk/kvensk befolkning, osv., og mellom kulturminnemyndigheter og næringsinteresser. Stortinget har i år bevilget 33 millioner til et østsamisk kultursenter i Neiden, hvor av 2,5 millioner skal brukes på planlegging av senteret. Sametinget har fått ansvaret for dette prosjektet og framtidig drift. Det er viktig at dette arbeidet kommer i gang og at senteret kan virke som en brobygger mellom ulike interesser.

Kulturminnevern i planprosesser

Kommuneadministrasjon og museum:

Kommunen har kommunedelplaner der flere områder er båndlagt til kulturminneformål. Ofte har det vært et problem at områder har blitt båndlagt til dette formål uten at en påfølgende reguleringsplan har blitt utarbeidet innen fire år. Kommuneplanens arealdel oppleves ikke som et tilfredsstillende og detaljert nok verktøy når det gjelder kulturminnevern. Reguleringsplan sees som mer egnet. Kommunen krever i enkelte saker at utbygger skal utarbeide reguleringsplan, men det gjøres ikke ofte nok.

Kommunen har ingen egne reguleringsplaner for temaet kulturminner. De vedtaksfredete områdeene har egne fredningsbestemmelser. Noe av den verneverdige bygningsmassen er omfattet av vernebestemmelser i reguleringsplaner. Historielaget og forsvaret har utarbeidet et register over krigsminner, og dette er brukes som et grunnlagsdokument.

Som oftest er det de regionale kulturminnemyndigheter bistår kommunen i kulturminnespørsmål. Kommunen kunne i større grad ha benyttet seg av den kompetansen som finnes i lag og foreninger vedrørende kulturminner.

Kommunen deltar i et regionalt planforum som møtes etter behov. I tillegg finnes et eget internt planforum for teknisk, drift, plan og utvikling, som møtes en gang i måneden. Museet ble under møtet invitert til å delta i det interne planforumet. Forumet er en møteplass for de ulike faggruppene internt i kommunen der en kan diskutere felles saker.

Ordfører og rådmann:

Kommuneplanens arealdel egner seg best som planverktøy. Det er viktig for kommunen at plandokumentene er ajour, bl.a. for å unngå dispensasjonssaker. En kjenner ikke til at det er utarbeidet egne kulturminneplaner.

Offentlige myndigheter

Kommuneadministrasjon og museum:

Kommunen vurderer de regionale kulturminnemyndighetene som *den egentlige kulturminneforvaltningen* da det er disse instansene som har all myndighet i kulturminnespørsmål. Museet har løpende kontakt med regionale kulturminnemyndigheter og bruker dem som rådgivere, særlig når det gjelder vedlikehold av verneverdige bygninger som hører inn under museet.

Kommunen har formelle rutiner for oversendelse av saker til de regionale kulturminnemyndighetene og de kommer tidlig inn i planprosessene.

De regionale kulturminnemyndighetene er lite åpne for dialog og kommunen står mellom barken og veden; mellom næringsinteresser på den ene siden og kulturminnemyndighetene på den andre. Sametinget oppfattes imidlertid som mer pragmatisk eller fleksibel enn fylkeskommunen og de kan i større grad "trø til" med rask saksbehandling i hastesaker. Sametinget har dessuten, ifølge museet, et større fokus på lokalt engasjement i forhold til kulturminner.

Samarbeidet med Fylkesmannens landbruksavdeling omtales som positivt. Samarbeidet med kulturminnemyndighetene i fylkeskommunen vedrørende Kystsoneplanen omtales som positivt.

Kommunen etterlyser større fleksibilitet og lydhørhet hos de regionale kulturminnemyndighetene, samt at det burde gjennomføres egne møter mellom regionale kulturminnemyndigheter og de enkelte kommunene. Et annet forslag er at de regionale myndighetene gjør det til en rutine å ta kontakt når de er på befarings i kommunen.

Ordfører og rådmann:

Sametinget har vært/er involvert i flere saker i kommunen som Saviomuseet og vedtaksfredningen av Skoltejord i Neiden. Sør-Varanger er et konglomerat hva gjelder kulturminner med gruehistorie, samisk historie osv. Regional kulturminneforvaltning har vært involvert i saker knyttet til Bugøynes (kvensk historie), Bjørnevatn (gruehistorie), Revøysund (fiskerihistorie). De regionale kulturminnemyndighetene har vært lite fleksible. En har dialog med nevnte, men det *butter i mot* i enkelte saker. Hvis en tar vare på et kulturminne, hvem tar en

vare på det for? For privat eier eller for allmennheten? Objekter som er verneverdige og/eller har fått midler til vedlikehold og restaurering burde skiltes.

Kompetanse

Kommuneadministrasjon og museum:

Kommunen ser positivt på å få delegert større ansvar for kulturminnevern, men både representantene fra kommunen og museet understreket at de må få overført ressurser hvis de skal påta seg mer ansvar for dette feltet.

Interkommunalt samarbeid nevnes som mulige løsninger, i forhold til disse oppgavene. Imidlertid er Sør-Varanger kommune i en særstilling sammenlignet med mange andre kommuner i Finnmark som ikke har et eget museum. Kommunen har behov for kompetanse lignende den som ligger i fagstillingene på museet. Museet på sin side understreker at de ikke kan påta seg økt ansvar for kulturminnevern uten å bli tilført midler. Det vil i såfall gå på bekostning av de øvrige museale oppgavene. Kommunen understreker at omorganiseringen av kulturminnevernet ikke må gjennomføres fordi staten ønsker å spare penger.

Kompetansen internt i kommunen kan styrkes ved at en får tilgang til arkiver med kulturminneopplysninger både hos regionale kulturminnemyndigheter og hos lokale lag og foreninger. Digitale registre bør samordnes, oppdateres og gjøres tilgjengelig for kommunen. Gårds- og bruksnummerarkivet burde knyttes opp mot kulturminneopplysninger. I tillegg til å få oversikt over automatisk fredete kulturminner, er det også viktig å få oversikt over hvilke områder som er befart av kulturminnemyndighetene, uten at det er gjort funn.

Kommunen har et rikt organisasjonsliv og flere foreninger som på ulikt vis, er opptatt av lokal kulturhistorie (industrihistorie, krigshistorie, bygningsvern, samisk historie). Kommunen har også mange ressurspersoner som har kunnskap om lokalhistorie. Kommunen har et museum med to fagstillinger. Det er kommunalt eid og holder til i en ny hovedbygning i Kirkenes. I tillegg eier museet flere verneverdige samt fredete bygninger. Museet er ansvarsmuseum for grensehistorie i Finnmark. Museet har relevant kompetanse, men ønsker ikke med nåværende bemanning å påta seg ansvar for kulturminneforvaltning fordi det vil gå på bekostning av de øvrige museale oppgavene.

Kommunen har ikke gjennomført kulturminnerelaterte prosjekter som kan ha relevans som forbilde for andre kommuner.

Ordfører og rådmann:

Viktige stikkord i forhold til overføring av ansvar er *økonomi, kompetanse og kapasitet*. Hvis det kreves at kommunene skal ta mer ansvar for dette området, må dette gå på bekostning av noe annet hvis det ikke følges av egne midler. Kommunen vil i dette arbeidet ha behov for å ruste opp plansiden. Erfaring har vist at det gjerne gis øremerkede midler noen få år til nye oppgaver og at disse oppgavene senere presses inn i rammebevilgningene. Overordna myndigheter presser inn nye oppgaver som igjen går på bekostning av andre områder/oppgaver som kommunen har

ansvaret for. Kulturminnevern er et ”skjørt” område, og det er kulturminnene som får lide hvis dette området ikke følges av midler. Kulturminnevern vil tape i konflikt med andre sektorer/områder.

Interkommunalt samarbeid og regionalisering kunne kanskje være en organisasjonsform i forhold til større ansvar for kulturminneforvaltning.

Interessen for kulturminner/kulturminnevern er økende. Særlig når det gjelder samisk historie har det blant kommunens befolkning skjedd en utrolig økning i interesse og engasjement de siste årene. Historielaget har svært gode kunnskaper om nyere lokalhistorie og kan brukes som en ressurs. Vi må også ta inn over oss at folk fra mange ulike nasjonaliteter bor og har bodd i kommunen. I de siste årene har det vært et større spekter i interessen for kulturhistoriske tema – mangfoldet har blomstret. Det er viktig å vite mye om fortiden for å kunne lage gode planer for fremtiden!

2.2 Skjervøy kommune

Skjervøy kommune er en øykommune i Nord-Troms med 3000 innbyggere. Tettstedet Skjervøy er administrasjonssentrum i kommunen.

På møtet deltok medarbeidere fra teknisk etat, leder for Kultur- og undervisningsetaten samt bestyrer ved Nord-Troms Museum (NTM) som er regionmuseum for seks kommuner.

Kulturminnevern i kommunene

Kommunen har lite bemanning, og mangler bl.a. miljøvernlederstillingen. Saksbehandlerne har imidlertid relativ lang erfaring. Innen byggesaksbehandling er de fleste saksbehandlerne selvlærte og bruker den regionale kulturminneforvaltningen som faglig veileder etter behov.

Teknisk etat er blitt mer oppmerksom på å ta hensyn til verneverdier de siste årene. Av viktige kulturminner nevnes flere verneverdige bygninger og gårdsanlegg samt kulturminner som er tilrettelagt for publikum gjennom prosjektet ”Fotefar mot nord” der også automatisk fredete kulturminner inngår. I tillegg nevnes en kultursti samt automatisk fredete hellegroper. Skjervøy kirke var kommunens bidrag i til Kulturminnestafetten i 1997.

Kommunen har ansvar for vedlikehold av to anlegg. Tre verneverdige bygninger/anlegg er vernet gjennom reguleringsplan. Kommunene er dessuten i dialog med fylkeskommunen om retningslinjer for oppføring av fritidsbebyggelse i et område med verneverdig gjenreisingsbebyggelse. Ellers har NTM ansvar for vedlikehold av to anlegg i kommunen. Kommunen mangler i dag midler til tilfredstillende vedlikehold av verneverdige bygninger.

Kulturminner blir av mange i kommunen oppfattet som et problem, fordi de legger hindringer i vegen for vegutbygging, hyttebygging, vannledninger etc. Folk inntar en negativ holdning og unnlater for eksempel å melde fra om funn. En forutsetning for bevaring av kulturminner er at folk har ei positiv holdning til dem. Det er en generell ressursmangel i forvaltningen av kulturminner. Ideelt sett burde det vært tid å besøke alle steder der byggeplaner (for eksempel

fritidsbebyggelse) kom i konflikt med kulturminner og forsøkt å finne minnelige løsninger i stedet for å avslå søknaden.

Kommunen har god oversikt over kulturminner i kommunen bl.a. fordi de har en nyere versjon av Økonomisk kartverk. Det påpekes at enkelte av registreringene av automatisk fredete kulturminner kan ha varierende kvalitet. Enkelte objekter har urettmessig fått status som automatisk fredet. For øvrig har kommunen sammen med fylkeskommunen sett på bygningsmassen for å velge ut verneverdige objekter.

Prosjektet "Fotefar mot nord" innebar samarbeid både mellom teknisk etat og Kultur-, og undervisningsetaten i kommunen. Kultur-, og undervisningsetaten har samarbeidet med kirkelig sektor om vedlikehold av gamle gravsted og kirkegårder.

Enkelte byggesaker samt lokalisering av søppelfylling har skapt intern diskusjon i kommunen. Søppelfyllinga ble foreslått lokalisert til et sted der det var registrert automatisk fredete kulturminner.

Kulturminnevernet i planprosessene

Kommunen anser reguleringsplaner til å være best egnet i arbeidet med arealutviklingen av tettstedet Skjervøy mens kommuneplanens arealdel egner seg best som planverktøy for de øvrige områdene i kommunen, særlig LNF-områdene der de regionale kulturminnemyndighetene er høringsinstans.

Mangelen på kompetanse og bemanning er et hinder for å kunne lage de verktøyene/planene kommunen trenger i saksbehandlingen. Arbeidet med en kulturminneplan ble påbegynt, men dette stoppet opp da en sentral person i arbeidet sluttet i kommunen. Siden har det verken vært kapasitet eller kompetanse til å slutføre planen. Ellers finnes det et utkast til en plan for Lillevikområdet. Utkastet brukes som rettesnor i saksbehandlingen.

Regional kulturminneforvaltning har bistått med veiledning når det gjelder utformingen av nye bygninger i gamle bygningsmiljø, for eksempel i tettstedet. Et prosjekt for å registrere kulturminner med tanke på å benytte de i turismesammenheng er igangsatt.

Kommunen nedsatte et internt forum der teknisk, landbruk, næring, plan- og miljø deltok. Forumet fungerte helt til plan-, og miljøkonsulenten sluttet for 2-3 år siden. Kommunen har ikke hatt midler til å ansette noen i denne stillingen. Det er behov for et internt forum.

Offentlige myndigheter

Kommunen er i jevnlig dialog med regional kulturminneforvaltning, og kulturminneforvaltningen brukes som faglig veileder etter behov.

Av fruktbart samarbeid nevnes utformingen av det nye kulturhuset i Skjervøy tettsted med tanke på den omkringliggende eldre bebyggelsen. Dette skjedde i samarbeid med fylkeskommunen. Prosjektet "Fotefar mot nord" skjedde i samarbeid med de regionale kulturminnemyndighetene. Reguleringsplanarbeid nevnes også som fruktbart samarbeid, selv om det kan være uenighet i enkelte spørsmål.

Kommunen følger regelverket og tar kontakt med regional kulturminneforvaltning i saksbehandlingen av bygge- og delingssaker samt i utarbeidelse av planer etc. Kontakten går fra kommune til regionalt nivå. Kulturminnemyndighetene får varsel ved oppstart av planarbeid og kommer derfor tidlig inn i planprosessene.

Kommunen opplever regionalt nivå som forutsigelig bl.a. siden de fast har kontakt gjennom planprosesser. Saksbehandlerne på regionalt nivå har vært stabile, og kommunen er godt kjent med dem og kan derfor be om råd/veiledning underveis i planprosessene. Saksbehandlerne på regionalt nivå har dessuten god kjennskap til kommunen hvilket oppleves som en fordel fra kommunens side.

Den regional kulturminneforvaltning kunne med fordel hatt flere saksbehandlere. Per i dag har de ikke kapasitet til å bistå kommunene så mye som kommunen kunne ønske. Med større kapasitet kunne saksbehandlingstiden blitt kortet ned.

Kompetanse

Kommunen vil ikke ta på seg flere statlige oppgaver som de ikke har kompetanse og kapasitet til. Hvis kommunen skal påta seg flere statlige oppgaver, må disse fullfinansieres. Kulturminnefeltet vil ellers ikke bli ivaretatt fordi det ikke vil bli prioritert av politikerne. Kommunene trenger det regionale nivået til veiledning.

NTM ønsker å påta seg et interkommunalt ansvar for kulturminneforvaltning hvis de får tilført midler. Museet vil kunne betjene de seks kommunene i Nord-Troms. Kombinasjonen av museal drift og kulturminneforvaltning ville berike kulturminnevernet, og denne modellen ville skape en større nærhet til befolkningen enn hva tilfellet er i dag. Dette forutsetter imidlertid at det overføres midler slik at det ikke går på bekostning av den øvrige museale virksomheten.

Kommunen ser den interkommunale modellen med NTM som den eneste måten å løse kompetansespørsmålet på. Det er ikke mulig for kommunene hver for seg å løse disse oppgavene. Kommunene har heller ikke stor nok saksmengde til å ansette egne fagfolk på dette området.

Internett, veiledere, databaser, bruk av kontaktpersoner og opplæring er stikkord med tanke på å styrke kompetansen og samarbeidet i kommunen.

Kommunen har et aktivt historielag, og salgstallene for Årbok for Nord - Troms tyder på at det finnes en generell interesse for kulturminner i kommunen. Folk er mer opptatt av den nære historien enn den fjerne?. Enkelte er opptatt av å ta vare på gamle bygninger og bruke dem som fritidsboliger. Det er imidlertid liten forståelse blant folk for kulturminner når disse er i konflikt med deres egne interesser, for eksempel hyttebygging. Forståelsen for verneverdier vil kunne økes gjennom en nærmere dialog med befolkningen.

Et prosjekt som kan ha relevans for andre kommuner er ”bygdemobiliseringsprosjektet”. Det har følgende mål:

Avdekking og synliggjøring av øysamfunnets natur og kulturlandskap slik at det blir mer tilgjengelig for allmennheten. Med kulturlandskap menes materielle spor som menneskelig

aktiviteter har satt og løse gjenstander som vi bruker og omgir oss med.” Jamfør hjemmesiden til NTM.

2.3 Gjøvik kommune

Gjøvik kommune ligger i Oppland fylke, og har 27.000 innbyggere.

Kommunens bemanning og kompetanse i kulturminnespørsmål

Kommunens bemanning blir beskrevet som bedre enn i mindre kommuner, for eksempel er de den eneste kommune fra nord til syd i Mjøsa med arkitektkompetanse i administrasjonen. Det var nærmest en tilfeldighet at kommunen har arkitektkompetanse, ble det understreket. Til å være en stor kommune, beskrives imidlertid byggesaksavdelingen som liten.

Kommunen har satt mye inn på å ordne opp i økonomien, noe informantene mente er blitt gjort på en god måte. Det innebærer imidlertid nedskjæringer, som alle i administrasjonen merker, og særlig i byggesaksavdelingen.

Gjøvik Historiske Samlinger (GHS) er premissleverandør i mange saker. Men de har ikke tilstrekkelige ressurser til å gjøre en del som burde vært gjort, eller til å ta initiativ i saker. Begrenset bemanning innebærer at mye av virksomheten dreier seg om driften av samlingen.

Viktigste kulturminner og virkemidler for å ivareta disse

Både kirkene og industribygninger er viktige kulturminner i Gjøvik. Videre kan Gjøvik Gård (kultursenter) fra 1810 nevnes. En fredningsprosess tar vare på den.

Gjøvik er en gammel jordbrukskommune, slik at gårdsanleggene også er viktig kulturminner.

For å ivareta kulturminner anses det å lage verneplaner for områder av kommunen (i form av kommunedelplaner) som egnet. Man har laget en kommunedelplan for sentrum, som er juridisk bindende. Dette materialet bidrar til innsikt hos eiere av hus i området, og er viktig grunnlagsmateriale i utviklingen av sentrum. Det er utarbeidet en liste over bygninger med vernestatus, med bestemmelser over hva man har anledning til å gjøre av inngrep, og ikke. Det er videre laget et kulturminnekart over automatisk fredete kulturminner, som kommunens egne folk står bak. Og det er laget bøker om kommunens minnesmerker. Til sammen bidrar slikt grunnlagsmateriale til å lette saksbehandlingsarbeidet, og har også betydning for utvikling av lokal identitet og interesse for kulturminnene. Merking og skilting av fornminner og av lokalhistoriske spor inngikk også i vern og skjøtsel av kulturminner. I arbeidet med å ta vare på kulturlandskapet, kan også kommunedelplaner være et egnet virkemiddel, mente informantene. Drømmen er å ha en kontinuerlig prosess i arbeidet med kommunedelplaner og annet underlagsmateriale, og som bevisstgjør kommunen og andre om betydningen av dette. Det ble ansett som viktig å koble kulturminnevernet til overordnet plan, da kulturminnevernet ikke kan leve alene.

På tross av at Gjøvik har SEFRAK-registre som dekker hele kommunen, og et stedsnavnsregister som Historielaget har utarbeidet (10.000 navn) og annet underlagsmateriale, synes informantene fortsatt at man ikke har god nok oversikt over bygningsmassen.

Når det gjaldt administrasjonens rolle overfor utbyggere og andre, mente informantene at kommunen skal være pådriver, gi rammer og være inspirator, men ikke være noe smakspoliti. Vi må ikke oppfattes som en tvangstrøye, og vi trenger også mangfold i bebyggelsen, ble det understreket.. Vårt utgangspunkt er at vi skal bli enige, ikke tre noen løsninger nedover folk. For å komme fram til en best mulig løsning ble, dialog og kunnskapsspredning ansett som viktig.

Det er god forbindelse mellom de ulike fagseksjonene, og god dialog og greit samarbeid om planarbeidet, ble det sagt. Man er ikke flere enn at man har oversikt. Det er månedlige møter mellom de ulike virksomhetslederne, hvor store og små saker diskuteres. Det er også samarbeid mellom GHS og plan, kultur og fritid og byggesak. Folk har lang fartstid i kommunen, og det ble også ansett som gunstig for samarbeidet. Det er viktig med kontinuitet, men etter hvert vil det bli større utskiftninger, og folk vil måtte læres opp, ble det understreket.

Trusler mot kulturminnene

Nedbemanning og krav om stadig raskere saksbehandling ble oppfattet som en trussel, da vernesaker gjerne er tidkrevende å håndtere. Det kommer inn mange dårlige saker eller forslag. Noen går igjennom selv om de ikke burde gjort det, men vi har ikke tid til å sile alt, ble det sagt.

Manglende myndighet, mulighet og økonomi til å ta vare på ting var en annen trussel. Slitasje ses ikke i budsjettet, og så forfaller kulturminnene. Det er drift som prioriteres.

Store prosjekter, som for eksempel NM på ski i 1990, er heller ikke gunstig for kulturminnene. Selv om det var kulturminner i områdene skitraseen ble lagt, ble det ikke ansett som viktig. Når det skal skje noe av typen NM eller OL er det vanskelig å sette foten ned, ble det sagt.

Bygningslovgivningen er også et problem, ved at det er lempet på fasadekravene. Hvis ikke byggets karakter endres, er det ikke søknadspliktig, noe det var tidligere. Det bidrar ikke til god byggeskikk.

Mangel på kunnskap om kulturminner og kulturverdier fremsto en annen trussel. Fagfolk vet heller ikke alltid nok, noe som kan resultere i at de gir feil råd. Selv arkitekter vet for lite om byggeskikk og bygningshistorie.

Fortetting kan også være et problem når det skal tas hensyn til kulturmiljøet. Tidligere så man hus og hage i en sammenheng, men nå skal man stykke opp og dele. Mange er ute etter parkene som utbyggingsområder. Det er mye HER og NÅ tenkning, ble det sagt.

Konfliktsaker

Det var en del konflikter i forbindelse med NM på ski (1990), og det har også vært konflikter knyttet til bygningsvern. Bygninger er blitt revet over natta, ble det sagt.

Slike saker har imidlertid ført til at politikerne har våknet. De har for eksempel funnet ut at det er noen som kunne tenke seg å kjøpe eldre bygninger og sette dem i stand.

Eldre gårdstun er fortsatt utsatt. Politikerne følger ofte ikke fylkeskonservatorens innstilling. Vi har kanskje vært for ”makelige” og sendt for mange saker over til fylket. De er uavhengige og kan ta beslutninger, men da har vi kanskje ikke selv tatt tilstrekkelig ansvar? Ble det spurt.

Kulturminnevern i planprosesser

Kulturminneloven ble ansett som vanskelig å anvende i praksis (i byggesaksbehandlingen). Bygnings- og plandelen av Plan- og bygningsloven ble ansett som mest operativ. I tillegg må man bruke sunn fornuft, ble det understreket. Fornminneregistret er lite aktuelt i planarbeidet, og diverse statlige veiledere brukes etter behov.

Kontakten med offentlige myndigheter

”Fylkeskommunen er et slags ris bak speilet”

Kommunen har en åpen dialog med fylkeskommunen, og et godt samarbeid. Fylkeskommunen er lydhør og resultatorientert, ble det påpekt. Det tas kontakt når det formelt skal gjøres, eller i saker der man er i tvil. Fylkeskommunen har vært brukt aktivt i rivesaker, og til å få støtte i forhold til politikerne i kommunen.

Det blir en utfordring hvis vi mister den støtten og fylkeskommunens diplomatiske evner, ble det fremholdt. De bidrar til å verifisere faglige argumenter, selv om kommunen kan omgjøre saker.

Kommunen kunne i større grad vært trukket inn i forbindelse med befaringer fylkeskommunen foretar i kommunen.

Omlegging av kulturminneforvaltningen med mer ansvar til kommunene, og betingelser for å mestre et større ansvar

Økt bemanning, tilstrekkelig med tid og penger til å håndtere økt ansvar for kulturminnearbeidet anses som nødvendig for at kommunen skal mestre dette. Desentralisering ble betegnet som en kjent strategi; man får flere oppgaver, men ikke ekstra midler. På møter om dette, har ikke penger vært nevnt, ble det sagt. Desentralisering må ikke bli en sovepute for departementet, derfor må vi få tilført ekstra midler, understreket en informant.

Informantene mente at slik desentralisering vil bli en særlig utfordring for små kommuner, men at kommunene burde hjelpe hverandre hvis dette skal gjennomføres. Og det kan også være en innfallspott til annet samarbeid. Også andre modeller kan tenkes for å løse dette. Men økte ressurser trengs uansett hva slags modell man velger. Nødvendigheten av å sikre kontinuitet i kulturminnearbeidet ble ansett som viktig ved en eventuell desentralisering, det vil si at andre kan fortsette det arbeidet fylkeskommunen eventuelt ikke skal ha.

Kanskje kan en desentralisering bidra til større lokal forankring av kulturminnearbeidet, større involvering og engasjement, spurte en informant.

Lokal interesse for kulturminner

Det har skjedd en holdningsendring på dette feltet det siste ti-året. Branner og riving har ført til at folk etterhvert er blitt opptatt av å ta vare på det som er. Før gjaldt det å få det så ille at man måtte rive, sa en informant (flere understøttet det).

Gjøvik har et sterkt historielag med syv ulike avdelinger. Historielaget fungerer som en verneforening for Gjøvik historiske samlinger, og sitter på mye lokalkunnskap, som man benytter seg av. Engasjementet for kulturminnearbeidet merkes også gjennom økt dugnadsinnsats, det blant andre Rotary og Håndverks- og industriforeningen er aktive.

I kommunen har man også begynt å dele ut en lokal byggeskikkpris, og den går ikke bare til moderne bygg. Den deles ut i kommunal regi, og det er åpent for alle til å sende inn forslag. Det kan også vekke interessen for kulturverdier.

2.4 Skedsmo kommune

Skedsmo kommune med sine 39.000 innbyggere er den befolkningsmessig største kommunen som er med i denne undersøkelsen. Kommuneadministrasjonen ligger i Lillestrøm.

På møtet med Skedsmo kommune deltok seksjonsleder for teknisk sektor, kultursjef og avdelingsleder for kultursektoren.

Kulturminnevern i kommunen

Kommunen har begrensede ressurser i forhold til kulturminnevern. To personer arbeider med saker relatert til kulturminnevern. Personalet får sjelden den tiden de trenger til å sette seg grundig inn i sakene.

Av viktige kulturminner nevnes Skedsmo kirke samt verneverdig bebyggelse i Lillestrøm, bygdetun og flyplassen på Kjeller som er Norges første. Det finnes for øvrig et kommunalt eid bygdetun uten fast bemanning i kommunen. I kulturminnestafetten i 1997 ble Sagparken valgt som kulturminne. Den er også kommunens tusenårssted.

Utbyggingspresset på arealene nevnes som den største trusselen mot kulturminner. Verneverdig bygningsmasse er dessuten truet som følge av dårlig vedlikehold fra eiernes side. Det ville være ønskelig med bedre støtteordninger til restaurering av verneverdige bygninger.

Kommunen har en egen temaplan for kulturminner samt oversikt over SEFRAK-registrerte bygninger. De har derfor en rimelig god oversikt over kulturminnene i kommunen. Kulturminneplanen kom til gjennom samarbeide mellom ulike faggrupper i kommunen. De nevnte dokumentene brukes som grunnlagsdokumenter i saksbehandlingen.

I saksframleggene til kommunestyret er faguttalelsene fra faggruppene internt sydd sammen til ett felles saksframlegg fra rådmann. Det kan variere hvilke faguttalelser som blir tillagt mest vekt, i de ulike saksframleggene. Kulturverninteresser har ikke alltid blitt hørt i denne prosessen.

Det er blitt revet en del bygninger de siste årene.

Kulturminnevernet i planprosessene

Kommunen anser særlig kommuneplan og kommunedelplaner som viktige planverktøy samt at ressurser fortrinnsvis må brukes på dette nivået framfor reguleringsplannivå. Kommunen har en egen temaplan for kulturminner. Denne brukes som et viktig grunnlagsdokument, men har ingen juridisk status.

Historielag, Fortidsminneforeningen og andre foreninger bistår kommunen i arbeid med kulturvern bl.a. med drift og utleie av enkelte verneverdige bygninger samt innspill i konkrete saker. Kommunen kan også søke råd hos Akershus fylkesmuseum.

Det er etablert et internt planforum i kommunen der fortrinnsvis overordnede plansaker diskuteres.

Offentlige myndigheter

Fylkeskommunen bistår kommunen med høringsuttalelser og råd, og den får tilsendt saker til uttalelse etter faste rutiner. Saksbehandlingen i fylkeskommunen synes jevnt over ryddig og kontakten med denne instansen oppleves som tilfredsstillende. Som forslag til forbedringer foreslår kommunen at det gjennomføres årlige interkommunale samlinger i regi av fylkeskommunen samt at fylkeskommunens saksbehandlingstid kortes ned. Sistnevnte er imidlertid blitt kortere de siste årene. Kommunen ser det som ønskelig, at fylkeskommunen i større grad kunne bistå enkeltpersoner med råd vedr bygningsvern.

Kommunen har så å si ingen kontakt med Riksantikvaren. Kontakten er i første rekke med fylkeskommunen. Nasjonale retningslinjer vedr. fortetting i sentrumsstrøk kommer i enkelte tilfeller i konflikt med verneverdig bebyggelse.

Kompetanse

Informantene så for seg at større ansvar for kulturminnevern i kommunen kunne bidra til større bevissthet rundt dette. Hvis kommunen skulle påta seg større ansvar for kulturminnevern, måtte det imidlertid tilføres både kompetanse og økonomiske midler. Kommunen har flere stillinger som vil bli prioritert besatt før en tilsetter personell innen kulturminnevern.

Kommunen har dessuten behov for bedre planverktøy, nærmere bestemt juridisk bindende planer for temaet kulturminnevern. Dette for å kunne gjennomføre en helhetlig saksbehandling. På sikt må det også etableres et internt tverrsektorielt forum for kulturminnesaker. Informantene nevnte ellers at overføring av ansvar til kommunene ville bryte opp fagmiljøene på regionalt nivå og at små kommuner ville alene vanskelig kunne opprette fagmiljø for denne sektoren. Informantene så en fare i fraværet av en tredje instans som kunne fremme kulturverninteresser. Uten en tredje instans kunne kommunene i større grad la kulturvernet vike for andre interesser

Kommunen har ingen kompetanse innen arkeologi, men arkitektur er i noen grad dekket opp. GAB-registeret er også tilgjengelig digitalt. Kommunen har god kontakt med lag og foreninger. Mange informanter er imidlertid gamle og rekrutteringa er forholdsvis liten. Kommunen vil bruke internett aktivt for å samle lokalhistorisk stoff samt gjøre det tilgjengelig for allmennheten. Det er satt av midler til å skrive et verk om kommunehistorien der bl.a. industrihistorien skal få sin rettmessige plass. Ellers nevnes pedagogiske opplegg for skolene som tar sikte på formidling av lokalhistorie. 2005-markeringa er også knyttet opp til et skoleprosjekt (teater).

2.5 Råde kommune

Råde kommune ligger i Østfold, og har 6266 innbyggere.

Kommunens bemanning og kompetanse i kulturminnespørsmål

”Det er vanskelig å bli god på fagfeltet når man har mange andre oppgaver å skjøtte”.

Råde er en liten kommune, hvor man har begrenset kompetanse og begrensede ressurser på kulturminnefeltet. Det er vanskelig å jobbe med dette fagfeltet når man ikke har tilstrekkelig bemanning, ble det understreket. Det er heller ikke lett å bli god på fagfeltet eller få tid til fordypning når man har mange andre oppgaver å ivareta. Kommunen baserer seg derfor på aktiviteter som foregår i regi av andre enn kommunen, for eksempel i regi av Råde historielag og lokale ildsjeler, som har mye kompetanse som man øser av. Registreringene av kulturminnene har vært grundige, og det hjelper mye. På denne måten kan også administrasjonen bygge opp sin kunnskapsbase. Det er flere ting som burde vært gjort, som vedlikehold av gamle bygninger, men til det trengs mer penger.

Viktigste kulturminner og virkemidler for å ivareta disse

Råde har et stort spekter av kulturminner som spenner over en lang tidsperiode. Av faste kulturminner kan Råde kirke og kulturminnene i Vansjøområdet nevnes som eksempler, men de har også nyere kulturminner som jernbanestasjonen, meieriet og husmannsplasser. Flere av husmannsplassene har forfalt, men dammer og annet som hørte med til husmannsplassene, finnes fortsatt. Videre er landbrukets kulturlandskap og større bygningsmiljøer viktige kulturverdier. Det ble understreket betydningen av å betrakte kulturminner i en større sammenheng (og vektlegge kulturmiljø). Det ble etterlyst en mer planmessig og målrettet tankegang i forhold til vern og skjøtsel av kulturminner i kommunen.

Det er gjort grundige registreringer av kulturminner i regi av Råde Historielag, som har resultert i et historisk atlas. Alle grunneiere har fått registrert sine kulturminner. Dette materialet er en viktig kunnskapsbase for kommunale saksbehandlere og andre som arbeider med dette fagområdet. Det arbeides med en bygdebok i tre bind, hvor det første skal være ferdig til jul 2002, bind II i 2005 og bind III i 2009. Dette arbeidet er også ett av de mest omfattende informasjonstiltakene på kulturminnefeltet.

Kommunen burde hatt en handlingsplan for kulturminner, men det er det ikke ressurser til. Videre kunne man vært flinkere til å profilere kulturminnene i kommunen, ble det sagt.

Samarbeid med andre (museer, lag og organisasjoner)

Frivillige organisasjoner blir i enkeltsaker tatt med i saksbehandlingen. Grad av involvering avhenger av kommunens ressurser, for eksempel at det er personer i administrasjonen som har anledning til å arbeide i forhold til lag og organisasjoner. Kontakten med frivillige må innarbeides i kommunens saksbehandlingsrutiner for at man skal få det til. Man burde også hatt faglige forum der saksbehandlere og frivillige kunne møtes for å drøfte en del spørsmål. Videre kunne både kommuneansatte og frivillige trenge faglig påfyll i form av kurs, etter- og videreutdanning.

Trusler mot kulturminnene

Begrenset bemanning og økonomi fremstår som en trussel. Mye av kulturminnearbeidet er knyttet til innsatsen til lokale ildsjeler. Men når disse faller fra, risikerer man at arbeidet stopper

opp. Mangel på nyrekruttering og kontinuitet i dette arbeidet er ifølge informantene en trussel. Kunnskapsaspektet ble også understreket, ved at interesse for kulturminner øker dersom man har kunnskaper om disse. Men disse kunnskapene må formidles. Hvis det ikke skjer, daler interessen og engasjementet. Ifølge informantene er det stor interesse for kulturminner i befolkningen, men det er vanskelig å få folk til å påta seg oppgaver og delta på dugnader. All arealbruk kan være en trussel i forhold til kulturminner, ble det understreket. Landbrukets aktiviteter er en potensiell trussel i Råde. Det er for eksempel en trussel mot kulturminner når bønder ikke oppgir funn. Men yngre bønder tenker annerledes, og har større forståelse for kulturverdier enn eldre. Det ble også sagt at en del politikere sitter på begge sider av bordet, ved at de både er bønder med sine interesser og politikere som skal ivareta et bredt spekter av interesser. Egne næringsinteresser kan dermed komme til å overskygge hensynet til kulturminner/kulturverdier.

Boligbygging representerer en annen trussel. Råde kan komme til å oppleve et økende utbyggingspress, tilsvarende det som gjelder i Rygge. Hvordan man tilrettelegger for boliger i et historisk område, er derfor en viktig utfordring. Golfbaner og skytterbaner representerer også trusler. Det er flere slike planer i kommunen.

Det ble videre oppfattet som en trussel når politikere uttaler seg mot bedre vitende i enkeltsaker, uten at de har konsultert fagkompetanse. Det hender for eksempel de sier at ”her har det aldri vært noen kulturminner”, fordi de ikke kjenner til slike. Mangel på bistand fra fylkeskommunen eller andre kan også være en trussel, ved at kommunen kan bli stående alene mot ressurssterke aktører. Bygging i strandsonen er et aktuelt eksempel.

Et annet moment dreier seg om kulturminnevernets legitimitet. En del oppfatter kanskje at de som ivaretar kulturminneinteressene uttaler seg på et subjektivt grunnlag, og at man ikke synes det som gjøres av private er pent (for eksempel boligbygging). Men det handler ikke om det. En del tror også vi er restriktive mot utbygging, men det er vi ikke. Og det er det viktig å få fram? understreket informantene. Må forstå begge parter, både de som bygger og de som ivaretar kulturminnene.

Samarbeid internt i kommunen

Kommunikasjonen mellom ulike etater fremstilles som god, men det tverretatlige samarbeidet i konkrete saker kunne imidlertid vært bedre. Det er god vilje til å gjøre ting, men bemanningsproblemet er en hindring. Vi burde kanskje vært flinkere til å la fylkeskommunen eller staten gjøre noen oppgaver. Vi tyner kommunebudsjettet, ble det sagt.

Det har vært noen potensielle konfliktsaker, men det samarbeides for å få til løsninger. I noen saker skyldes konfliktene manglende registrering av kulturminner. Når dokumentasjonen av kulturminner er god, finner man stort sett en løsning som ivaretar kulturminnene.

Offentlige myndigheter

Kommunen har god kontakt med offentlige myndigheter, som vesentlig er fylkeskommunen. Det tas kontakt med fylkeskonservatoren etter behov. I planarbeidet blir fylkeskonservator varslet, og man har gode erfaringer med samarbeid i forhold til fylkeskommunens tilbakemeldinger og eventuelle undersøkinger. Som kompetanseorgan gir fylkeskommune/fylkeskonservator god

veiledning når det gjelder forvaltning av kulturminner. Det er også godt samarbeid med fylkeskonservatoren i saker som gjelder bygningsvern. Man har ikke i kommunens egne rekker forutsetninger til å foreta vurderinger i en del saker uten bistand fra fylkeskonservator.

Hvordan ser dere på en omlegging av kulturminneforvaltningen med større grad av ansvar overført til kommunenivå?

”Det er lett å bli blendet av ”friske penger”. Men i mange tilfeller forsvinner pengene fort”.

Flere var usikre om hva en slik desentralisering vil innebære. For eksempel hva fylkeskommunens rolle skal være, og om kommunen ikke lenger skal kunne spørre fylkeskommunen til råds når de trenger det. Får vi mer ansvar må vi også ha et apparat som kan spørres ble det understreket. Det ble ansett som positivt med en desentralisering, men det forutsetter økte ressurser til drift, personell og kompetanse.

Det politiske nivået blir ved en desentralisering viktigere enn før, og politikerne bør ”kurses” slik at de får bedre oversikt over fagfeltet, ble det påpekt. Det må ikke være slik at det bare er fagfolk i kommunen som vet noe om kulturminner. Også innsatsen når det gjelder digitalisering må økes, forminnene må kartfestet. Det regionale samarbeidet bør styrkes på dette feltet. I små kommuner har man ikke kompetanse til å arbeide med dette. Men man må også få ressurser til å bruke databasene, og ifølge informantene kan man ha mye å tjene på å utveksle erfaringer og kunnskaper om dette på tvers av etatene.

Det ble reist spørsmål om MD i tilstrekkelig grad har vurdert hva man har av kompetanse i ulike kommuner. Store kommuner har kanskje tilstrekkelig kompetanse til å takle mer ansvar, mens små kommuner ikke har det. Kanskje er ikke en desentralisering like egnet for alle, det bør man ta seg tid til å se nærmere på. Eller som en informant formulerte det: ”Det kan synes som man lager samme mal for alle kommuner. Men kanskje man bør jobbe regionalt på noen områder?”

Det ble påpekt at desentralisering inviterer til mer frivillig arbeid, men at det må ”vannes”. Det er en stor dugnadsånd i kommunen, og det er viktig å ta vare på den entusiasmen.

Hva gjør man i kommunen som andre kan lære av?

Den systematiske oversikten over kulturminnene som man har gjennom det historiske atlaset, og oversikten over stedsnavn, kan være eksempler til etterfølgelse. Man har en rik, muntlig tradisjon i kommunen, og dette bidrar til kunnskapsoverføring og –formidling. Det er også arbeidet mye med å tilrettelegge for ulike typer funksjonshemmete når det gjelder tilgjengelighet til kulturminner (Steinringen). Råde hadde her gitt seg selv noen utfordringer på dette punktet, og mente at også andre kommuner burde gjøre det. Det kan også nevnes at man i forbindelse med 1000-årsskiftet laget en kulturminnekalender, som ble delt ut til alle husstandene i kommunen.

Lokal interesse for kulturminner

Ifølge informantene er det stor interesse for kulturminner i befolkningen. Men det er ikke nødvendigvis slik at ildsjelene står i kø. Interessen har tradisjonelt gått i arv, men det er ikke gitt at dette fortsetter.

Flere av informantene var opptatt av å styrke det lokale engasjementet og interessen, blant annet gjennom tiltak som bidrar til økt kunnskap. En styrking av historiefaget i skolen er et tiltak for å bygge opp interessen hos den unge befolkningen. Man har kjøpt inn det historiske atlaset til skolene, men formidlingen av innholdet i dette avhenger av lærernes interesser og kunnskaper. Det arrangeres historiske vandringer, og mange lærer kommunen sin å kjenne på denne måten. Det er mange barnefamilier med på slike vandringer. Slik kunnskap bidrar til identitetskapning. Det er viktig i dag med vekt på ”merkevarebygging”, ble det sagt.

3. KULTURMINNEVERN I KOMMUNENE

Et gjennomgangstema er at kommunene har for få folk og mangel på kompetanse til å håndtere kulturminnespørsmål på en fullgod måte. De som har kompetanse innen fagområdet har også mange andre oppgaver å skjøtte. Dermed blir det liten anledning til å gå i dybden i en del spørsmål, for eksempel til å utarbeide kulturminneplaner (der man ikke har slike), til å foreta grundig nok saksbehandling, følge opp saker der kulturminner er involvert og til å bli god nok på fagfeltet. Det er imidlertid variasjoner mellom kommunene. I Gjøvik, Skedsmo, Råde og Sør-Varanger har man arkitekter eller andre med utdannelse som er relevant for arbeidet med kulturminner. I Skedsmo er bemanningen best på nyere kulturminner, i Gjøvik beskriver de sin bemanning som bedre enn i mindre kommuner. Selv om fagkompetansen på feltet er mindre i noen kommuner enn i andre, kan man ikke dermed konkludere med at kulturminnene kommer ”dårligere ut” i kommuner med begrenset fagkompetanse. Det avhenger blant annet av om man har gode støttefunksjoner å lene seg til på lokalt og regionalt nivå. Godt kjennskap til kommunen og erfaring med fagområdet kan videre kompensere for mangelfull formell utdannelse. Flere av kommunene har ansatte som kjenner kommunen, lovverket på feltet og administrative rutiner godt. En viktig betingelse for å ivareta kulturminnene er at man har god oversikt over disse (i form av kulturminneplaner, registre og annet). (Se punkt 5 Kulturminnevern i planprosesser for en utdyping). Ut i fra informantenes fremstilling, synes oversikten over, og planer som omfatter kulturminner, å være mest mangelfull i de nord-norske kommunene som er undersøkt. I samtlige kommuner har man lokale historielag, fortidsminneforeninger eller andre organisasjoner som er opptatt av kulturminnespørsmål. Disse fremstilles som en viktig ressurs å øse av og som ”advokater” for kulturminnene. Videre representerer museene et viktig faglig støtteapparat for kommunene. I Gjøvik er det lokale museet (Gjøvik historiske samlinger) en viktig ressurs som kommunen samarbeider nært med. I Råde samarbeider man med Råde Bygdetun (som eies og drives av Råde Historielag). I Skedsmo har man et regionalt servicemuseum som støttefunksjon, og Nord-Troms museum er noe tilsvarende for Skjervøy. I Sør-Varanger har man grensemuseet, uten at det synes som kontakten mellom kommunen og museet er tett.

Eksempler på fruktbart samarbeid og kommunikasjon i forvaltning av kulturminner internt i kommunene

Et godt utgangspunkt for ivaretagelse av dette fagområdet er at det er god kontakt, dialog og samarbeid mellom ulike etater/sektorer/virksomhetsområder, mellom disse og lokale/regionale museer med sin fagkompetanse samt samarbeid med lokale lag og organisasjoner. I de fleste kommunene kjenner de ansatte i administrasjonen hverandre, og man vet hvem man skal ta kontakt med når det trengs. I tillegg har noen av kommunene regelmessige møter hvor saker av prinsipiell og felles interesse diskuteres. I Gjøvik er det tett kontakt med det lokale museet, noe som fremstår som gunstig for kulturminnearbeidet. I flere av kommunene har spørsmålet om samarbeid ført til at deltakerne har begynt å snakke seg i mellom om å bedre samarbeidsrutinene (noe vi ser på som en positiv effekt av intervjuene). Samarbeidet kan ofte fungere bra når det dreier seg om konkrete prosjekter. Et eksempel som kan nevnes er prosjektet ”Fotefar mot nord” (i Skjervøy), som innebar et samarbeid mellom teknisk etat, kultur- og undervisningsetaten.

Konfliktsaker

Det er ikke noe mønster her, og gjennomgående løses sakene (for eksempel lokalisering av ulike tiltak) før de når konfliktstadiet. Ofte er det mest snakk om *potensielle* saker, for eksempel der grunnlagsmaterialet (når det gjelder forekomst av kulturminner) har vært mangelfullt. Men konflikter dreier seg også om riving av bygninger som anses som verneverdige, men hvor bygningene ikke er regulert til vern.

Trusler mot kulturminnene

Vi har allerede vært inne på en del forhold som indikerer at kulturminnene til dels har trange kår i kommunene, i konkurransen med mange andre presserende oppgaver, men vi vil utdype dette ytterligere. *Begrenset økonomi, kompetanse og bemanning* til å håndtere dette fagområdet er tre stikkord som går igjen i kommunenes beskrivelser av hvor skoen trykker. Lokale ildsjeler som skjøtter ulike oppgaver, som registreringer, formidling av kulturminner, kunnskapsutvikling og skjøtsel kan bøte på noe av dette, men, som det ble sagt, ildsjeler kan falle fra, det er ikke gitt at nye generasjoner er like interessert i denne virksomheten som dagens eldre er.

Arealutvikling er en potensiell trussel mot kulturminner og kulturmiljø, selv om oppdaterte registre kan hindre uheldige inngrep. Men selv der det er gode registre, kan kommunene velge å sette hensynet til kulturminner og kulturmiljø til side, dersom de finner det hensiktsmessig, og lovverket ikke setter stopper for det. I Gjøvik ble det vist til eksempel på dette i forbindelse med NM på ski i 1990, da det ble anlagt skitraseer i områder der det fantes kulturminner. Dette berører tidsdimensjonen. I mange utbyggingssaker haster det med å få gjennomført tiltakene, og hastverk kan i seg selv representere en trussel mot kulturminnene ved at man ikke tar seg tid nok til gjøre nødvendige undersøkelser, avveie de ulike interessene m.v. Omvendt kan selvsagt omfattende saksbehandlingsprosesser der kulturminner er involvert, oppfattes som en trussel mot arealutvikling, uten at det temaet skal forfølges videre her. I Skedsmo, som ligger i pendlingsavstand til Oslo, er boligbygging og næringsutvikling en (potensiell) trussel mot kulturminnene. Boligbygging er også en potensiell trussel mot kulturminner og kulturmiljø i Råde. I Skjervøy og Sør-Varanger er hyttebygging en større trussel mot kulturminner og kulturmiljø enn annen utbygging. Spesielt i disse kommunene sies det også at folks negative holdninger kan representere en trussel mot kulturminnene. I disse kommunene er kulturminnene gjennomgående av nyere dato, og at det er mindre forståelse i befolkningen og blant politikere for vern av nyere enn av eldre kulturminner. En forutsetning for bevaring av kulturminner er at folk har en positiv oppfatning, men ofte ses de som et hinder for vegutbygging eller andre interesser, ble det sagt av informanter i Skjervøy.

Fortetting nevnes også som en trussel mot kulturmiljøinteresser (i Gjøvik og Skedsmo). Statlige anbefalinger om samordnet areal- og transportutvikling anbefaler i stor grad fortetting som utbyggingsstrategi. I sentrumsområder i Skedsmo (Lillestrøm) og i Gjøvik utgjør villabebyggelse med hager en del av kulturmiljøet, samtidig som det er stort press på å bygge i disse områdene. Her kan ulike hensyn (fortetting versus hensynet til kulturmiljø) komme på kollisjonskurs. I Gjøvik sies det at selv parkene i sentrum står i fare. Manglende økonomiske støtteordninger til å vedlikeholde og istandsette bygninger fremstilles også som en trussel mot kulturminnene.

4. KULTURMINNEVERN I PLANPROSESSER

Planverktøy og arealplanlegging

Felles for kommunene var at de anså planer som viktige redskaper i arealplanlegging og kulturminnevern, og da i særdeleshet, juridisk bindende planer. Kommunene hadde imidlertid varierende oppfatninger om hvilke plantyper (kommuneplaner, kommunedelplaner, reguleringsplaner) som var best egnet i dette arbeidet.

Flere av kommunene i sør hadde gode grunnlagsdokumenter samt egne kulturminneplaner. Her var det et merkbart skille mellom nord og sør.

I sør har kommunene god oversikt over kulturminnene i egen kommune, det være seg automatisk fredete kulturminner eller nyere tids kulturminner. Råde kommune har et eget kulturminneatlas som gir en oversikt over alle automatisk fredete og nyere tids kulturminner i kommunen. Atlaset er utarbeidet av en lokal ressursperson på privat initiativ. Skedsmo kommune har på eget initiativ utarbeidet en temaplan for kulturminner. Verken temaplanen eller kulturminneatlasen hadde juridisk status, men ble flittig brukt som grunnlagsdokument i arealplanleggingen. Gjøvik kommune hadde både et kulturminnekart, som var utarbeidet av kommunen, i målestokk 1:5000 over alle automatisk fredete kulturminner i kommunen og en verneplan for Gjøvik by. Verneplanen ble vedtatt i 1998 og hadde status som kommunedelplan. Den er den eneste i sitt slag i landet. Verneplanen og bruken av den hadde bidratt til større aksept for verneverdier blant kommunens befolkning.

I nord hadde Skjervøy kommune påbegynt arbeidet med en kulturminneplan, men dette hadde stoppet opp av kapasitetsmessige årsaker. Verneverdig bebyggelse er i noen tilfeller omfattet av vernebestemmelser i reguleringsplaner. Også i Sør – Varanger kommune er deler av den verneverdige bebyggelsen omfattet av vernebestemmelser i reguleringsplaner. Sør - Varanger har ellers en oversikt over krigsminner som er utarbeidet av historielaget og forsvaret. Egne temaplaner for kulturminner fantes ikke i de to nordligste kommunene.

Automatisk fredete kulturminner inngår som et eget tema i Økonomisk kartverk (ØK). ØK er derfor et viktig hjelpemiddel i kulturminneforvaltningen. De undersøkte kommunene i sør dekkes i sin helhet av ØK. I nord har Skjervøy kommune en akseptabel dekningsprosent mens dekningsprosenten i Sør – Varanger kommune bare er på 31 %. Dekningsprosenten totalt for Finnmark fylke er enda mindre, nærmere bestemt 16,5%.

I og med at ØK bare dekker et begrenset areal, er behovet for egne kulturminneplaner i Sør - Varanger og Finnmark for øvrig, stort. Undersøkelser har dessuten vist at utmark og ødemarkspregete områder har rikelig med automatisk fredete kulturminner. Sør - Varanger kommune har årlig 40-50 søknader angående bygging av hytter/fritidsboliger og mange av disse ligger i områder som har stort potensiale for funn av automatisk fredete kulturminner. Sør - Varanger kommune poengterte særlig behovet for å få utarbeidet et relevant grunnlagsmateriale

eksempelvis temaplaner og temakart, til bruk i forvaltning av automatisk fredete kulturminner. Dette særlig med tanke på at kommunen skulle få større ansvar for kulturminneforvaltning.

Samarbeid i planarbeid

Alle kommunene i sør samarbeidet med lokale lag og foreninger eksempelvis museum, fortidsminneforeninger og historielag. Planer og enkeltsaker ble sendt på høring til foreninger etter behov. I Skedsmo samarbeidet kommunen med lokale lag og foreninger om drift og vedlikehold av enkelte verneverdige bygninger som kommunen eide. Av museer ble særlig Gjøvik historiske samlinger og Akershus fylkesmuseum nevnt som faglige rådgivere.

I nord nevner en særlig de regionale kulturminnemyndighetene som bidragsytere i planarbeid. Det var ikke tradisjon å bruke lokale historelag og foreninger i planarbeid.

Tverrsektorielle fora

Kommunene Sør-Varanger og Skedsmo har interne planforum. Gjøvik kommune har et fellesforum for lederne av kommunens ni virksomhetsområder og god tverrsektoriell kommunikasjon. Råde kommunen på sin side har ingen formelle fora av denne type, men det ble påpekt at det var god kommunikasjon mellom etatene. Skjervøy kommune hadde tidligere hatt et internt planforum men dette hadde ligget nede i 2-3 år.

Sør -Varanger var den eneste kommunen som deltok i et regionalt planforum. Flere av de øvrige kommunene så behovet for et slikt forum.

Felles for alle kommunene er at de har etablert faste rutiner for oversendelse av plansaker til de regionale kulturminnemyndighetene og kommunene bestreber seg på å involvere de regionale kulturminnemyndighetene tidlig i planprosessene.

5. OFFENTLIGE MYNDIGHETER

Kommunene Råde, Skedsmo og Gjøvik vurderte saksbehandlingen hos regionale kulturminnemyndigheter som ryddig og forutsigelig. Kommunene kunne be om råd og veiledning etter behov. Samarbeidet og det regionale nivåets kjennskap til kommunene var også tilfredsstillende.

Kommune hadde også forståelse for at regionalt nivå på grunn av for liten kapasitet (for få stillinger), ikke kunne bistå kommunene i den grad det kunne være ønskelig.

Kommunene i sør holdt fram at regional nivå kan være et ekstra talerør for kulturvern i konfliktsaker der sterke nærings-/utbyggingsinteresser står mot kulturverninteresser. Dette gjelder særlig i saker der kulturminne ikke har formell beskyttelse gjennom lovverk og planer. Særlig Gjøvik kommune har brukt fylkeskommunen aktivt i rivesaker og andre saker der verneinteresser har vært truet.

Forordninger fra de ulike statlige myndigheter ble i liten grad oppfattet som innebyrdes motstridende. Et eksempel på ovennevnte er imidlertid at RPR oppfordrer til fortetting i sentrumsstrøk. I enkelte tilfeller kan fortetting innebære forringelse av verneneverdige bebyggelse.

Sør-Varanger kommune hadde en annen erfaring med regionale kulturminnemyndigheter enn de øvrige. Denne kommunen oppfattet de regionale kulturminnemyndighetene som lite åpne for dialog, og ofte med den følge at kommunen ble stående mellom ”barken og veden” nærmere bestemt mellom kulturminnemyndighetene og utbyggingsinteresser. Kommunen hadde ikke alltid tillit til de regionale myndighetenes faglige vurderinger. Kommunen ønsket derfor å dra inn museet i enkelte saker med tanke på å få fagfolk med lokalt ståsted til å kommentere de regionale myndighetenes faglige vurderinger. Av de to instansene som utgjør de regionale kulturminnemyndighetene i nord, nevnes Sametinget som mer fleksibelt og imøtekommende enn fylkeskommunen. Dessuten har førstnevnte i større grad fokus på lokalt engasjement. Sør-Varanger museum har løpende kontakt med de regionale kulturminnemyndigheter særlig med tanke på veiledning knyttet til vedlikehold av museets fredete og verneverdige bygninger.

Forslag til forbedringer

Kommunenes hadde følgende forslag til hvordan de regionale myndighetene kunne forbedre sin saksbehandling/ veilederrolle:

- Øke bemanningen slik at saksbehandlingstiden kortes ned.
- Være nøye med å informere kommunene om befaringer slik at sistnevnte får mulighet til å delta.
- Arrangere interkommunale samlinger.

6. OMLEGGING AV KULTURMINNEFORVALTNINGEN MED MER ANSVAR TIL KOMMUNENE – KOMPETANSE OG BETINGELSER FOR Å MESTRE DETTE

Det er en del positive sider ved at kommunene eventuelt får mer ansvar for kulturminnespørsmål, for eksempel at økt ansvar innebærer økt ”eierskap” for dette saksområdet (blir ”herre i eget hus”, som det ble sagt) . Det kan også være positivt dersom det kan føre til økt interkommunalt samarbeid på dette og andre områder. I Gjøvik har man for eksempel begynt å tenke på mulige samarbeidsmodeller med andre kommuner for eventuelt å kunne kompensere for kompetanse de mister i det regionale system.

Det synes imidlertid å herske en stor usikkerhet i kommunene med hensyn til hva en desentralisering vil innebære, og man synes informasjonen fra Miljøverndepartementet har vært dårlig. Man vet for eksempel ikke når dette eventuelt skal iverksettes, og hvordan kommunene skal forberede seg. Det ble stilt spørsmål ved om departementet har vurdert den lokale kompetansen i kommunene godt nok, og om en slik ordning egner seg i alle kommuner, ikke minst i små kommuner, der man knapt har noen til å ivareta dette fagområdet. Det ble også spurt om man i departementet forutsetter at økt frivillig innsats skal kompensere for avtakende offentlig innsats. Man kan ikke basere seg på frivillige organisasjoners innsats i kommunen, det er for usikkert, mente informantene.

Det spørres også om dette kan være en type omlegging man kjenner fra før, det vil si at kommunene får økt ansvar på bestemte områder men det følges ikke opp med en tilsvarende tilførsel av penger og andre ressurser, eller at man får midler i en overgangsfase, men så opphører de. Det er derfor en klar forutsetning fra disse kommunen at de får midler til å kunne overta et økt ansvar. Det forutsettes penger til drift, personell og kompetanse. Videre må man ha et apparat som kan rådspørres. I dag har man fylkeskommunen, hvem skal man ha i fremtiden? spørres det. Man frykter at dette kulturminnefeltet kan svekkes ytterligere dersom kommunene skal ha hovedansvaret, og at det kan komme til å tape i forhold til skole, eldreomsorg og andre velferdssaker. Man er redd for å miste kontinuitet i kulturminnearbeidet, som blant annet er blitt ivaretatt gjennom samarbeid med fagkompetansen i fylkeskommunen. Kulturminnevern er et ”skjørt” område og det er kulturminnene som får lide hvis dette området ikke følges av midler. Kulturminnevern vil tape i konflikt med andre sektorer/områder, ble det sagt fra rådmannen i en av kommunene.

7. SAMMENDRAG

Kulturminnevern i kommunene

Et gjennomgangstema er at kommunene har for få folk og mangel på kompetanse til å håndtere kulturminnespørsmål på en fullgod måte. De som har kompetanse innen fagområdet har også mange andre oppgaver å skjøtte. Dermed blir det liten anledning til å gå i dybden i en del spørsmål, for eksempel til å utarbeide kulturminneplaner (der man ikke har slike), til å foreta grundig nok saksbehandling, følge opp saker der kulturminner er involvert og til å bli god nok på fagfeltet.

En viktig betingelse for å ivareta kulturminnene er at man har god oversikt over disse (i form av kulturminneplaner, registre og annet). Det synes som om oversikten over, og planer som omfatter kulturminner, er mest mangelfull i de nord-norske kommunene som er undersøkt.

I samtlige kommuner har man lokale historielag, fortidsminneforeninger eller andre organisasjoner som er opptatt av kulturminnespørsmål. Disse fremstilles som en viktig ressurs å øse av og som ”advokater” for kulturminnene. Videre representerer museene et viktig faglig støtteapparat for kommunene, men samarbeidet og kontakten mellom kommunene og museene varierer både når det gjelder form og innhold.

Kulturminnevernet i Planprosessene

Kommunene hadde varierende oppfatning om hvilke planer som var best egnet som planverktøy, men alle påpekte viktigheten av å ha relevante og oppdaterte planer. I sør var kulturminnene godt kartlagt og kommunene hadde gode grunnlagsdokumenter for temaet kulturminner. To av kommunene i sør har bekostet egne temaplaner for automatisk fredete kulturminner. I nord, og særlig i Finnmark, er det behov for et bedre grunnlagsmateriale, særlig når det gjelder kartfesting av automatisk fredete kulturminner. Ingen av kommunene i nord hadde utarbeidet egne temaplaner for kulturminner.

De tre kommunene i sør samarbeidet (sendte på høring) med lokale historielag og foreninger i planarbeid. I nord ble i hovedsak de regionale kulturminnemyndighetene benyttet som rådgivere i planarbeidet.

Alle kommunene omtaler det interne samarbeidet i kommunen som tilfredsstillende hva gjelder plansaker. Noen kommuner hadde egne planforum. I Finnmark finnes dessuten et regionalt planforum. Regionale planfora var ønsket også av de andre kommunene.

Offentlige myndigheter

Alle kommunene hadde veletablerte rutiner for oversendelse av saker til de regionale kulturminnemyndighetene. Sistnevnte ble dessuten involvert tidlig i planprosessene.

Med unntak av Sør – Varanger hadde alle kommunene forståelse for hvordan de regionale kulturminnemyndighetene arbeidet og saksbehandlingen ble oppfattet som ryddig og forutsigelig. Kommunene viste til at de regionale kulturminnemyndigheter i enkelte konfliktsaker var et viktig talerør for verneinteresser i kommunen i forhold til sterke utbyggingsinteresser. I Sør – Varanger ble de regionale kulturminnemyndighetene oppfattet som lite fleksible og lydhøre. Sametinget ble imidlertid oppfattet som mer fleksibelt enn fylkeskommunene og mer opptatt av lokalt engasjement i forhold til kulturminner.

I sør ble det nevnt at RPR kunne gå på tvers av verneinteresser. Eksempelvis kunne fortetting i sentrumsstrøk bidra til forringelse av verneverdige bygningsmiljøer.

Kommunenes hadde følgende forslag til hvordan de regionale myndighetene kunne forbedre sin saksbehandling/ veilederrolle:

- Øke bemanningen slik at saksbehandlingstiden kortes ned.
- Være nøye med å informere kommunene om befaringer slik at kommunene får mulighet til å delta.
- Arrangere interkommunale samlinger.

Omlegging av kulturminneforvaltningen med mer ansvar til kommunene – kompetanse og betingelser for å mestre dette

Det er en del positive sider ved at kommunene eventuelt får mer ansvar for kulturminnespørsmål, for eksempel at økt ansvar innebærer økt ”eierskap” for dette saksområdet. Det kan også være positivt dersom det fører til økt interkommunalt samarbeid på dette og eventuelt andre områder.

Det synes imidlertid å herske en stor usikkerhet i kommunene med hensyn til hva en desentralisering vil innebære, når dette eventuelt skal iverksettes og hvordan kommunene skal forberede seg. Det ble stilt spørsmål ved om departementet har vurdert den lokale kompetansen i kommunene godt nok, og om en slik ordning egner seg i alle kommuner, for eksempel i små kommuner, hvor man knapt har noen til å ivareta dette fagområdet. Det ble også spurt om man i departementet forutsetter at økt frivillig innsats skal kompensere for avtakende offentlig innsats. Man kan ikke basere seg på frivillige organisasjoners innsats i kommunen, det er for usikkert, mente informantene.

Det spørres også om dette kan være en type omlegging man kjenner fra før, det vil si at kommunene får økt ansvar på bestemte områder men det følges ikke opp med en tilsvarende tilførsel av penger og andre ressurser, eller at man får midler i en overgangsfase, men så opphører de. Det er derfor en klar forutsetning fra disse kommunen at de får tildelt midler til å kunne overta et økt ansvar. Videre må man ha et apparat som kan rådspørres. I dag har man fylkeskommunen, hvem skal man ha i fremtiden? spørres det.

I kommunene frykter man at kulturminnefeltet kan svekkes ytterligere dersom kommunene skal ha hovedansvaret, og at det kan komme til å tape i forhold til skole, eldreomsorg og andre velferdssaker.

8. REFERANSER

Brandth, Berit 1996: Gruppeintervju: perspektiv, relasjoner og kontekst. I: Holter, Harriet og Ragnvald Kalleberg (red): Kvalitativ metode i samfunnsforskning. Oslo: Universitetsforlaget.

Guldvik, Ingrid 2000: Troverdighet på prøve – om gruppeintervju som metode for å frambringe valdie data om politiske diskurser. Notat til kommunelovsamling i Tromsø 19.- 20. oktober.

Kaarhus, Randi 1999: Conceiving Environmental Problems: a comparative study of scientific knowledge constructions and policy discourses in Ecuador and Norway. NIBRs Plussserie; 6-99. Norsk Institutt for by- og regionforskning.

Stewart, David og Prem N. Shamdasani 1990: Focus groups: Theory and Practice. Applied social research methods series; 20. Newbury, Park California: SAGE Publications.

9. VEDLEGG

9.1 Intervjuguide

Alle spørsmålene i intervjuguiden var ikke like aktuelle å stille til ordførere og rådmenn. De aktuelle spørsmålene for ordførere og rådmenn er uthevet med fet skrift i intervjuguiden.

Kulturminnevern i kommunen

- 1. Hvordan er kommunens bemanning og kompetanse i kulturminnespørsmål?**
- 2. Hva oppfatter du som de viktigste kulturminnene i kommunen og hvilke virkemidler tas i bruk for å verne om disse?**
- 3. Hva representerer ”trusler” mot kulturminne i kommunen?**
4. Har man etter din oppfatning god nok oversikt over kulturminnene i kommunen?
Hvis ikke, hva er i såfall forklaringen på det?
5. Gi eksempler på fruktbart samarbeid/kommunikasjon i forvaltning av kulturminner internt i kommunen.
6. Har det vært noen saker hvor kulturminnevern har vært involvert som har skapt diskusjon internt i kommunen – eventuelt konflikter? (gi eksempler)

Kulturminnevern i planprosesser

- 7. Hvilke planverktøyer (kommuneplan, kommunedelplan, reguleringsplan og bebyggelsesplan) egner seg og brukes mest til å styre arealutviklingen og til å samordne ulike sektorinteresser?**
- 8. Har man utarbeidet planer som omfatter kulturminner? (i egne kulturminneplaner, i arealplanlegging etter PBL, i enkeltsaker, i egne skjøtselsplaner, som landbruksmyndighet etc)? Hvordan brukes disse planene, og hva slags formell status har de?**

9. Hvem og hvilken kompetanse bistår i arbeidet (museer, interesseorganisasjoner, historielag, regional forvaltning, konsulenter etc) og på hvilken måte er disse involvert?
10. Finnes det tverrsektorielle fora for plansaker? (internt i kommunen og/eller mellom kommune og andre forvaltningsinstanser), og er et slikt forum noe som kommunen ønsker å delta i?

Offentlige myndigheter

11. Hva er fylkeskommunens/Sametingets rolle i kulturminnevernet i kommunen?
12. **Gi eksempler på fruktbart samarbeid/kommunikasjon i forvaltning av kulturminner mellom kommunen og regional kulturminneforvaltning.**
13. **I hvilke saker og sammenhenger tas det kontakt (fra kommunen, og fra fylkeskommune/Sameting)?**
14. **Når i planprosesser kommer regionale kulturminnemyndigheter inn? (tidlig, i slutten, for sent?)**
15. **Er regionale kulturminnemyndigheter forutsigbare når det gjelder kulturminnespørsmål i kommunen?**
16. **Gis det eventuelle motstridende signaler fra ulike offentlige instanser? (f.eks. fra ulike departementer?)**
17. Gi forslag til hvordan regional kulturminneforvaltning eventuelt kan forbedre sin saksbehandling/veilederrolle.

Kompetanse

18. **Hvordan ser dere på en omlegging av kulturminneforvaltningen med større grad av ansvar overført til kommunenivå?**
19. **Hva ser dere som betingelser for at kommunen skal mestre dette?**
20. **Hva trenger dere av kompetanse og hvordan kan denne kompetansen gjøres tilgjengelig?**

- 21. Hvordan kan kompetansen og samarbeidet i kommunen styrkes? (noen stikkord: internett, veiledere, databaser, opplæring, kontaktpersoner internt og eksternt, samarbeidsrutiner)**
- 22. Hvordan er interessen blant befolkningen i kommunen for kulturverdier? Finnes det lokale historielag e.l. som kan bidra med kompetanse?**
23. Finnes det et museum i kommunen eller regionen som har kompetanse innen kulturminnevern og som har mulighet til å bistå kommunen med sin kompetanse?
24. Er det gjennomført eller gjennomføres det kulturminnerelaterte prosjekter i kommunen som også kan ha relevans for andre kommuner som forbilder og for spredning av erfaring og læring?

9.2 Referat fra Sør-Varanger kommune 13. desember 2002

9.2.1 Møte med museum og Plan- og utviklingsavdelingen

Sted: kommunehuset i Sør - Varanger og Grenselandmuseet

Til stede:

Saksbehandler (saksb. reg.planer): Arbeider med reguleringsplaner etter Pbl. i Plan- og miljøavdelingen i Plan- og utviklingsavdelingen.

Miljøvernbrådgiver (miljøv.rådgiver): Miljøvernrådgiver og leder for Plan- og miljøavdelingen i Plan- og utviklingsavdelingen.

Saksbehandler (saksb. bygge- delingssaker) : Arbeider i Plan og miljøavdelingen i Plan- og utviklingsavdelingen med bygge- og delingssaker.

Saksbehandler landbruk (landbruk): Arbeider med landbrukssaker i næringsavdelingen i Plan- og utviklingsavdelingen.

Sjef for Plan og utviklingsavdelingen(plan- og utviklingssjef): Avdelingen har arbeidsoppgaver knyttet til næring, kommuneplanlegging, bygge- og delesaker, kommunale tomter, kart og oppmåling, miljøvern og havn, og er delt inn i to underavdelinger, nærmere bestemt Plan- og miljøavdelingen og Næringsavdelingen.

Arkeolog og fungerende bestyrer ved Sør-Varanger museum (museum).

Referat

Kulturminnevern i kommunen

Spørsmål 1

Saksb. reg.planer: Kommunen støtter seg til regionalt nivå.

Plan- og utviklingssjef: Vi holder oss strengt til Pbl og innhenter i hver enkelt sak høringsuttalelser fra de instanser som etter loven skal uttale seg. Vi har kompetanse på landskapsvern, og vi har tre stillinger som er knyttet til behandling av plansaker nærmere bestemt 1 arkitekt og 2 med høyskoleutdannelse. På byggesakssiden har vi ansatte med ingeniørutdannelse. Innen miljøvern har vi også personell med relevant utdannelse. Arkitekten har kompetanse hva gjelder bygningsvern og rådspør regionale kulturminnemyndigheter etter behov.

Museum: Museet har to fagstillinger nærmere bestemt en historiker (bestyrerstillinga) og en Arkeolog(formidlersstilling). Historikeren er i dialog med regionale kulturminnemyndigheter hva gjelder bygningsvern. Jeg er godt kjent med fylkets og Sør-Varanger kommunes forhistorie, og har tidligere utført oppdrag for Kulturetaten ved Finnmark fylkeskommune og Sametinget, miljø- og kulturvern avdelingen. Museet har også en fagarbeider med relevant kompetanse vedr restaurering av gamle bygninger. Resaurering skjer i samarbeid og dialog med regionale kulturminnemyndigheter.

Spørsmål 2

Miljøv.rådgiver: Jeg jobber med AS Sydvaranger saken, som omfatter vern eller ikke vern av noen bygninger på Sydvarangers industriområde. Det er vedtatt at det skal utarbeides en reguleringsplan for området.

Saksb. reg. planer: Skoltebyen i Neiden er vedtaksfredet. Den får også vern gjennom kommuneplanens arealdel.

Plan- og utviklingssjef: Det er vanskelig å peke ut enkeltobjekter. Vi har imidlertid forsøkt å ta vare på etterkrigstidens bebyggelse i gjenreisningsstil. Annet som kan nevnes er kommunens samiske kulturminner, AS Sydvaranger sine anlegg, Bugøynes med sin verneverdige kvenske bebyggelse, bureisningsbruk i Pasvik. Kommunen har få eldre bygninger pga brenningen i 1944. Det kan mange ganger være en vanskelig balansegang å handtere verneinteresser på den ene siden og nærings-/utviklingsinteresser på den andre.

Museum: En god del bygninger i Sør-Varanger kommune er bevart sjøl om mesteparten gikk med i brannen. Kommunen har også mange krigsminner fra 2.verdenskrig. Det er imidlertid vanskelig å si at noen kulturminner er viktigere enn andre i kommunen. Kulturminnene er også ett uttrykk for kommunens fleretniske/flerkulturelle historie.

Plan- og utviklingssjef: I de senere år har en i større grad fått øynene opp for at krigsminner og gjenreisningsbebyggelsen er viktig å ta vare på.

Museum: Vi har mange utfordringer og det trengs planer for hvordan vi skal jobbe framover. I dag finnes det f. eks. ikke felles og oppdatert kulturminneregister som kommunen og museet har tilgang til. Et slikt register er viktig også med tanke på formidling.

Saksb. reg. planer: Pbl og KML brukes som virkemidler.

Museum: Det er viktig med lokalt engasjement. Flere har blitt interessert i restaurering av gamle bygninger.

Plan- og utviklingssjef: Kommunen har mange foreninger med engasjement for lokalhistorie for eksempel Fortidsminneforeningen.

Spørsmål 3

Saksb. reg. planer: Manglende oversikt og mangel på kulturminneplaner er en trussel mot kulturminnene i kommunen.

Landbruk: Det er manglende bevissthet om jordbrukets kulturlandskap. Det gror til fordi driftsformene har endra seg og fordi bruk er lagt ned.

Saksb. bygge- og delingssaker: Arealutvikling generelt.

Plan- og utviklingssjef: Mange har liten forståelse for vern.

Saksb. reg. planer: Bygningsvern er ofte mer omstridd enn vern av automatisk fredete kulturminner.

Plan- og utviklingssjef: Det er generelt mindre forståelse for vern av nyere kulturminner for eksempel nyere bebyggelse.

Museum: Det er utbredt at folk sier at de ikke vil varsle myndighetene om de finner kulturminner på sin eiendom. Det er derfor viktig å være i dialog med publikum og finne gode løsninger der det er konflikter. Garnisonen i Sør-Varanger bruker sine arealer uten særlig tanke for om det kan skade kulturminner.

Miljøv.rådgiver: Sistnevnte er imidlertid blitt mer bevisste i forhold til dette i løpet av de senere årene.

Spørsmål 4

Landbruk: Det finnes ingen felles database for kulturminner ei heller noen god oversikt over SEFRAK-registrerte bygninger.

Museum: Fornminneregisteret har mange feilkilder. Målet burde være at alle kommuner skulle totalregistreres. Dette kunne gjøres som et samarbeidsprosjekt mellom stat, fylkeskommuner, kommuner og museer.

Miljøv.rådgiver: I kulturminnespørsmål har det vært vanlig regelen å støtte seg til de regionale kulturminnemyndighetene.

Plan- og utviklingssjef: Andre deler av Norge har bedre oversikter over kulturminner.

Museum: Hvorfor er det ikke ansatt flere saksbehandlere og registratorer hos de regionale kulturminnemyndighetene når Finnmark er så stort som det er? Har kulturminnene i Sør-Norge større verdi siden dekkningen der sør er bedre.

Museum: Kulturminner og kulturmiljøer ville kunne bety mer for folk hvis dette ble formidlet på en bedre måte. Bedre oversikter er nødvendig.

Saksb. bygge- og delingssaker: I svarbrevene fra de regionale kulturminnemyndighetene står det som regel enten at de må befare det omsøkte området eller at de ikke har merknader til saken.

Saksb. reg. planer: Kommunen får dårlig tilbakemelding fra de regionale kulturminnemyndighetene om kartfestinga av kulturminner når de registreres noe på sine befaringer. Sametingets miljø-, og kulturvernavdeling er bedre enn fylkeskommunen.

Spørsmål 5 og 6

Saksb. reg. planer: Kommunikasjonen internt er best når det gjelder bygningsvern.

Plan- og utviklingssjef: Men den er likevel for dårlig. Vi retter oss mot regionalt nivå og ikke så mye mot det kommunale museet i og med at sistnevnte ikke har en formell rolle i disse spørsmålene. Museet er faglig dyktig, men det har for liten føling med politiske prosesser og kommunal saksbehandling. Museet steller med sitt.

Museum: Jeg er enig. Museet har manglende kunnskap om kommunale saksbehandling. Det er stadig vekk en kamp om tid og ressurser, og museet har allerede alt for mange arbeidsoppgaver sett i forhold til dagens bemanningen. Når det eksempelvis dukker opp ”nye” objekter som skal tas vare på, har museet ikke ressurser til det. Grunnen til at Sør-Varanger Museum er involvert i bygningsvern er at museet står som eier av mange verneverdige og fredete anlegg. Her har nok museet tatt på seg for mange arbeidsoppgaver, arbeidsoppgaver som de regionale kulturminnemyndighetene kunne tatt på seg.

Miljøv.rådgiver: Kommunen har vilje til samarbeid internt. Kulturminnevern har imidlertid primært vært en oppgave for regionalt nivå. Dette har kommunen forholdt seg til og i stor grad overlatt dette til regionale nivå. Det har for øvrig tidligere vært brukt liten tid til samarbeid mellom kommunen og museet.

Plan- og utviklingssjef: Fylkeskommunen ville i sin tid verne svært mange av AS Sydvaranger sine anlegg. Dette ønsket var urealistisk bl.a. fordi det var så ressurskrevende. Museet ble involvert i saken etter hvert og burde da ha vurdert kostnadene og utarbeidet prioriteringslister.

Museum: En burde laget en prioritering av verneverdier som også var en prioritering av bruk av økonomiske ressurser.

Saksb. reg. planer: Fredningen av Skoltebyen skapte konflikt mellom lokalt reiseliv og kulturminnevern. Reiselivet anklaget kulturminnevernet for dårlig informasjon. Kommunen var her for dårlig i sin saksbehandling, og burde informert bedre om fredningen.

Miljøv.rådgiver: AS Sydvaranger-saken: Kommuneadministrasjonen ville tillate riving av tre bygninger, men politikerne vedtok at saken skulle utredes ytterligere. Administrasjonen begrunnet det hele ut fra at bygningene måtte rives hvis de ikke ble sikret. Dette skapte diskusjoner internt, og det endte med at AS Sydvaranger ble pålagt å utarbeide en reguleringsplan.

Kulturminnevern i planprosesser

Spørsmål 7

Saksb. reg. planer: Vi har kommunedelplaner, og i flere av disse er områder båndlagt til kulturminneformål. Regelen er at det da skal utarbeides reguleringsplan for disse områdene innen fire år er gått, men dette har bare i liten grad vært gjort. Områder bør ikke båndlegges hvis det ikke er realistisk at reguleringsplan blir utarbeidet innen det nevnte tidsrommet. Kommuneplanens arealdel er for øvrig ikke et godt verktøy når det gjelder kulturminnevern. Et mer detaljert nivå som reguleringsplan er nok mer egnet.

Saksb. bygge- og delingssaker: Saker innen LNF-områdene sendes alltid på høring til de rette instansene.

Miljøv.rådgiver: Kommuneplanens arealdel er jo bare ment å være en generell oversikt over arealbruk. For mer detaljerte oversikter må en utarbeide reguleringsplaner.

Saksb. reg. planer: Det fremmes få forslag til private reguleringsplaner. Kommunen krever i enkelte saker at utbygger skal utarbeide reguleringsplan, men dette gjøres ikke ofte nok.

Miljøv.rådgiver: Kommunen krever bebyggelsesplan innen LNF-områdene.

Spørsmål 8

Plan- og utviklingssjef: Kommunen har ingen egne reguleringsplaner for temaet kulturminner. Det er imidlertid under utarbeidelse en forvaltningsplan for det vedtaksfredete området Skoltebyen. Kommunen har også en reguleringsplan for Kirkenes Sentrum med egne bestemmelser for verneverdig bebyggelse. Også den verneverdige bebyggelsen i "Egne hjemms veg" i Bjørnevatn er omfattet av vernebestemmelser gjennom reguleringsplan.

Miljøv.rådgiver: Historielaget og forsvaret har laget et register/plan over krigsminner i kommunen. Dette dokumentet har ingen juridisk status, men brukes som et grunnlagsdokument.

Miljøv.rådgiver: Alle vedtaksfredete områder har egne fredningsbestemmelser. Fredningsbestemmelsene inngår i fredningsvedtaket.

Museum: Kommunen har vært i kontakt med Vadsø museum - Ruija Kvenmuseum om å starte et større prosjekt knyttet opp til kvenkulturen på Bugøynes. Dette arbeidet har imidlertid hittil gått tregt. I tillegg nevnes at Sør-Varanger Museum og Svanhovd Miljøsentert planlegger et samarbeidsprosjekt med reiselivsnæringa i kommunen.

Spørsmål 9

Plan- og utviklingssjef: Det er som oftest de regionale kulturminnemyndighetene som bistår.

Museum: Kommunen burde ha mer kontakt med lokale organisasjoner og folk flest og foreninger vedr kulturminner – og slik finne ut hvilken kunnskap de nevnte har om dette temaet.

Spørsmål 10

Plan- og utviklingssjef: Kommunen bør delta i slike fora. Kommunen deltar i et regionalt planforum i tillegg til det interne planforumet. Det interne planforumet samles en gang i måneden og har deltakere fra teknisk, drift, plan og utvikling. Til neste møte vil vi også invitere museet! Hittil har møtet blitt brukt til å bl.a. legge fram særskilte enkeltsaker som det er behov for å diskutere nærmere.

Miljøv.rådgiver: En sak skal høres hos mange avdelinger/fagområder i kommuneadministrasjonen. Høringsinstansene får derfor en mulighet til å møtes og diskutere ulike saker på disse møtene. Kulturminnevern er gjerne involvert i sakene som blir diskutert. Som eksempel kan nevnes saker der eierne av gamle gårdsbruk søker om fradeling av tomter til hyttebebyggelse. Hyttebebyggelse er virkelig en utfordring i kommunen. Sør-Varanger kommune har per dags dato 9500 innbyggere og 2500 hytter. Sist år hadde kommunen 40-50 saker vedr. hyttebygging mens det til sammenligning bare var 10 saker vedr bolighus. Kommunen har anledning til å ta opp saker på regionalt nivå i et Fylkesplanforum. Det regionale planforumet møtes etter behov. Kommunene melder inn saker som de ønsker å ta opp til den institusjonen som har ansvaret for møteinnkalling. I planforumet deltar i tillegg til kommunene, fylkesmannens jordbruksavdeling og –miljøavdeling, kulturavdelingen og planavdelingen ved Finnmark fylkeskommune samt Statens vegvesen.

Offentlige myndigheter

Spørsmål 11

Miljøv.rådgiver: Det er de regionale kulturminnemyndighetene, som kan sis, å være den egentlige kulturminneforvaltningen. Det er disse instansene som har all myndighet i kulturminnespørsmål.

Museum: Museet har løpende kontakt med de regionale kulturminnemyndighetene, og bruker dem som rådgivere.

Plan- og utviklingssjef: Finnmark fylkeskommune oppleves som lite smidig i kulturminnespørsmål. Sametinget har større smidighet. Generelt har de regionale kulturminnemyndighetene manglende forståelse for kommunens situasjon i slike saker.

Miljøv.rådgiver: Saksbehandlingstiden hos de regionale kulturminnemyndighetene er lang, særlig hvis de melder befarings på høsten og ikke kan gjennomføre den før neste sommer. Det er også lite smidighet med tanke på å få gjort unna flest befaringer i sommersesongen. De har ikke gode nok registre å støtte seg til i saksbehandlingen.

Spørsmål 12

Landbruk: Samarbeidet med Fylkesmannens landbruksavdeling har vært positivt og saksbehandlerne er greie å forholde seg til. Fylkesmannens STILK-midler har finansier flere skjøtselsprosjekter i kommunen.

Miljøv.rådgiver: Kystsonenplanen har vært på høring og i den forbindelse har vi hatt et positivt samarbeid med kulturminnemyndighetene ved Finnmark fylkeskommune.

Spørsmål 13

Miljøv.rådgiver: Kommunen tar selv initiativ og sender alle saker som etter loven skal sendes, til de regionale kulturminnemyndighetene til uttalelse.

Landbruk: Vi har svært god dialog med Fylkesmannens landbruksavdeling.

Plan- og utviklingssjef: De regionale kulturminnemyndighetene er lite fleksible og løsningsorienterte.

Saksb. reg. planer / Miljøv.rådgiver: Samtykker

Museum: Smidighet og kommunikasjon er viktig, jf vedtaksfredningen i Neiden. Fredningen sees som negativ blant mange i Neiden. Kommunikasjon og åpne bygdemøter er viktige virkemidler hvis en skal få forståelse i en slik sak. Folk bør få presentert muligheter, ellers blir de i mot fredning.

Spørsmål 14

Plan- og utviklingssjef. / Saksb. reg. planer: Kommunen har formelle rutiner for oversendelse av saker til de regionale kulturminnemyndighetene. Sistnevnte kommer derfor tidlig inn i planprosessen.

Spørsmål 15

Plan- og utviklingssjef: De regionale kulturminnemyndighetene er forutsigelige på en negativ måte; lite dialog.

Museum: Hva er grunnen til det? Er det på grunn av resursmangel eller et uttrykk for holdninger?

Plan- og utviklingssjef: Det kan kanskje skyldes resursmangel. De regionale kulturminnemyndighetene og kommunen lever på to forskjellige planeter. Førstnevnte har liten kontakt med de andre partene som er involvert i sakene. Kommunen står mellom barken og veden (dvs. De regionale kulturminnemyndighetene og næringsinteresser). Kommunen prøver å jenke det til slik at alle parter blir fornøyd. Tiltakshaver har ofte en viss fleksibilitet mens den andre part er lite fleksibel. Sametinget er generelt mer pragmatisk eller fleksibel enn kulturminnemyndighetene ved Finnmark fylkeskommune.

Museum: Sametinget har større fokus på lokalt engasjement i forhold til kulturminner.

Spørsmål 16

Saksb. reg. planer: Vi har lite kontakt med departementsnivå.

Plan- og utviklingssjef: Kulturminnesiden er den mest tidkrevende siden i saksbehandlingen.

Landbruk: Sametinget kan særlig trø til med rask saksbehandling i hastesaker. Fra departementshold sier en at byggesaker etc skal ekspederes raskt, men dette er vanskelig å følge opp.

Spørsmål 17

Landbruk: De må utvise større fleksibilitet og være mer lydhøre. De må høre mer på lokale synspunkter om verneverdier.

Plan- og utviklingssjef: De har ingen veilederrolle i dag.

Museum: Det burde gjennomføres møter mellom de regionale kulturminnemyndighetene og den enkelte kommune en gang i året.

Plan- og utviklingssjef: Kommunene er et lett ”bytte” i forhold til kulturminnefaglige vurderinger fra regionalt nivå. Kommunen kunne trenge at museet var med på møter (også i internt planforum) med de regionale kulturminnemyndighetene for å ha en faginstans med lokalt ståsted.

Landbruk: De regionale kulturminnemyndighetene burde kontakte kommunen når de er her på befaring slik at en kunne samsnakkes.

Kompetanse

Spørsmål 18

Saksb. reg. planer: Det er uten tvil positivt.

Plan- og utviklingssjef: Det er positivt. I Sør-Varanger har en kulturminne faglig kompetanse på museet som kunne involveres i dette.

Museum: Museet har ikke kapasitet til å bidra til disse oppgavene uten at det også følger midler med.

Plan- og utviklingssjef: Overføring av ansvar til kommunene vil ha en gunstig effekt - bedre kontakt og kulturminneforvaltninga kommer nærmere folk.

Saksb. reg. planer: Kommunen blir ”herre i eget hus”.

Museum: Kanskje burde det fortsatt være et overordna organ for kulturminnespørsmål.....

Plan- og utviklingssjef: Kommunen trenger ingen overordna organ. Kommunen kan selv skjøtte disse sakene.

Museum: Hvordan skal sakene avgjøres når det er konflikt. Det bør være en ankeinstans.

Plan- og utviklingssjef: Det fungerer jo på lignende vis i dag. Administrasjonen i for eksempel fylkeskommunen må også forholde seg til et politisk nivå og politikerne kan ikke samtykke i

brudd på kulturminneloven. Der lovverket kan brukes, eller det ikke dreier seg om tvilsspørsmål, er det greit. Vanskeligere i skjønnsmessige spørsmål.

Spørsmål 19 og 20

Alle: Kommunene må få overført ressurser hvis de skal påta seg mer ansvar.

Plan- og utviklingssjef: Kommunen må få ressurser til administrasjon av disse oppgavene. Så fremst at det ikke blir lagt føringer på museet om at de skal overta disse oppgavene på bekostning av andre museale oppgaver.

Museum: Museet har allerede for mange oppgaver å skjøtte. Hvis museet skal påta seg flere oppgaver må det opprettes ei ekstra stilling. Ei stilling som jobber aktivt ovenfor lokalsamfunnet, bl.a. som formidler av kulturminnekunnskap, lovverk o.a..

Plan- og utviklingssjef: Hvem definerer hva museet skal gjøre?

Museum: Museets arbeidsoppgaver defineres av bl.a. nasjonale retningslinjer og museumsplanen for Finnmark.

Plan- og utviklingssjef: Hvis en på nasjonalt nivå sier at museene skal drive med kulturminneforvaltning, så må museene forholde seg til det. Museene vil kunne få mer reell innflytelse, ikke bare komme med innspill.

Museum: Kanskje en burde se ut over kommunegrensene å heller se regioner framfor kommuner. Det finnes mange ressurser innen museumsvesenet i Finnmark, deriblant flere arkeologer. Forvaltning av automatisk fredet kulturminner bør gjøres av personell som er utdannet arkeologer. Det er ikke tilstrekkelig med 3-årig høyskoleutdanning. Hvis dette arbeidet skal skjøttes av personer uten tilstrekkelig kompetanse vil kvaliteten på dette arbeidet bli dårlig.

Plan- og utviklingssjef: Kommunene må også ha kompetanse innen arkitektur.

Landbruk: Fredning av bygninger må følges av vedlikehold ellers vil fredning ikke gi mening for folk.

Museum: Det har vært fremmet et forslag fra Vardø museum i Finnmark museumsråd om at museene i Vadsø, Vardø, Berlevåg, Sør-Varanger skal utgjøre en "enhet" og være en interkommunal rådgivergruppe for Øst-Finnmark. Rådgivergruppa skulle bidra med fellestjenester for kommunene i regionen og bør ha personell med høy utdannelse innen sine fagfelt; jf arkeologer og arkitekter.

Saksb. reg. planer: Interkommunale løsninger er nok best.

Plan- og utviklingssjef: Kommunen har behov for kompetanse lik den en finner i fagstillingene på museet.

Museum: Hvis en regional museumstjeneste overtar noen av oppgavene som museet har i dag, kan det være at det blir frigjort ressurser på museet til oppgaver innen kulturminneforvaltning. Skal en forresten ha like løsninger i alle kommuner?

Plan- og utviklingssjef: Sør-Vanger kommune er i en særstilling sammenlignet med andre kommuner som ikke engang har et eget museum.

Museum: Museumsplanen for Finnmark er vedtatt, og i den står det at Sør-Varanger museum skal ha en til konservatorstilling. Kanskje denne stillinga kunne knyttes til oppgaver innen kulturminneforvaltning.

Plan- og utviklingssjef: Kanskje det ville være en fordel for museet å være involvert i kulturminneforvaltning.

Museum: Hvis så skal være må museet tilføres stillingsressurser.

Plan- og utviklingssjef: Omorganisering av kulturminneforvaltningen må ikke gjennomføres fordi staten vil spare penger. Folk er stort sett innstilt på at gamle bygninger og kulturminner skal vernes, men det offentlige må bidra med midler til vedlikehold. Det må følge midler med ei omorganisering av kulturminnevernet der kommunene får større ansvar. Ei omorganisering av kulturminneforvaltningen som innebærer at kommunene pålegges større ansvar, må følges av midler. Midlene kunne brukes som prosjektmidler og ikke nødvendigvis opprettelse av faste stillinger. De kunne bl.a brukes til å bygge opp og oppdatere databaser.

Spørsmål 21

Plan- og utviklingssjef: Samarbeidsrutiner er viktige, men jeg ser ikke helt forskjellen på dagens organisering av kulturminneforvaltningen og interkommunale løsninger. Men en kunne jo i interkommunale løsninger utnytte den ulike kompetansen som finnes rundt om i kommunene.

Landbruk. og Museum: Det er utrolig viktig med tilgang til oppdaterte registre og databaser.

Museum: Det er for eksempel viktig at Sør-Varanger kommune får kopi av opplysninger om kulturminner som ligger i arkivene hos de regionale kulturminnemyndighetene.

Saksb. reg. planer: Gårds- og bruksnummerarkivet burde knyttes til kulturminneopplysninger.

Landbruk: Flere digitale registre burde samordnes.

Saksb. reg. planer: Det finnes nok en del spredte rapporter og registre hos lag og foreninger osv.

Plan- og utviklingssjef: Det er viktig å få oversikt, ikke bare over automatisk fredete kulturminner, men også over hvilke områder som er befart uten at det er gjort funn.

Spørsmål 22

Museum / Plan- og utviklingssjef: Kommunen har et rikt organisasjonsliv. Her kan nevnes Historielaget, Fortidsminneforeningen, Grense Jakobselv bygdelag, flere organisasjoner i Pasvik (husflidslag, laikarring, jeger og fisk) Østsamene i Neiden, Skoltene i Norge, Samisk Kulturorganisasjon (SAKO), Gruvebyens venner, Bugøynes opplevelser, Prosjekt Bugøyfjord (Saviokomiteén) bl.a. Organisasjonene er på forskjellig vis opptatt av lokal kulturhistorie. Det finnes også mange lokale ressurspersoner i kommunen som har kunnskap om lokalhistorie særlig krigshistorie.

Museum / Saksb. reg. planer: Organisasjonene engasjerer seg i saker som er relevante for dem. Som eksempel kan nevnes engasjementet til Østsamene i Neiden og Skoltene i Norge i forbindelse med fredningen av Skoltebyen.

Museum: Det finnes svært mange kulturhistoriske tema som det kan gripes fatt i i kommunen.

Spørsmål 23

Jf diskusjonen over.

Spørsmål 24

Museum: På Sametingets initiativ har det de siste åra vært gjennomført et norsk-russisk kulturminnesamarbeid om østsamiske kulturminner. Prosjektet har fungert bra, men det burde nok ha vært fokusert mer i Sør-Varanger kommune på spredning/formidling av kulturminnekunnskapen som kom fram gjennom prosjektet. Det ble imidlertid drevet en del formidling vedr dette prosjektet på finsk side av grensa.

Plan- og utviklingssjef: Fredningssaken vedr fredning av bygninger i gruveområdet i Bjørnevann kunne vært et godt eksempel, men dessverre skortet det en del på samarbeidet i den saken.

Saksb. reg. planer: Det er positivt at det settes fokus på organiseringa av kulturminneforvaltningen.

Museum: Sør-Varanger kunne kanskje være en prøvekommune med tanke på desentralisert kulturminneforvaltning.

9.2.2 Møte med administrativ- og politisk ledelse

Sted: kommunehuset i Sør-Varanger kommune

Til stede:

Ordfører (O)

Rådmann (R)

Gjennomføring av intervjuet

Ordfører og rådmann gav en samlet kommentar til hver av de fire bolkene/temaene i intervjuguiden i stedet for å gå inn på ett og ett spørsmål. De spørsmålene som var særlig aktuelle å få kommentert av ordfører og rådmann var merket med fet skrift i intervjuguiden.

Referat

Kulturminnevern i kommunen

R: Kommunen har et museum samt kompetanse innen bygningsvern og kulturlandskap, men jeg kjenner ikke til hvor stor kapasiteten er. De østsamiske kulturminnene i kommunen er svært viktige. De største truslene mot kulturminnene er arealbehovet eksempelvis behovet for tomter til fritidsbebyggelse.

O: Ønsket om egen hytte eller fritidsbolig må sees i sammenheng med kommunens 90-årige gruvehistorie. Blant arbeiderne på AS Sydvaranger var det svært vanlig å ha en enkel hytte eller fritidsbolig, og de som kunne, dro gjerne på hytta i helgene. Dette har vært en sterk tradisjon i Sør-Varanger. Næringsinteresser er oftest den største trusselen mot kulturminnene. Nyere tids kulturminner er også viktig å ta vare på som for eksempel gruvehistoria til kommunen.

R: Det er stor spennvidde i utvalget av kulturminner i kommunen. Siden gruvedriften startet opp i 1906 har det skjedd en veldig ekspansjon i kommunen.

O: Store deler av Kirkeneshalvøya har mange spor og etterlatenskaper, for eksempel piggråd, som vitner om den tyske aktiviteten under 2. verdenskrig. Noe av dette minner mest om søppel. Andre kulturminner derimot er langt mer stemningsskapende eksempelvis gamle ildsteder, laksehytter o.a. Hva skal en ta vare på? De som har opplevd krigen bryr seg mindre om og ser heller ikke verdien i å ta vare på krigsminner. Til det har de hatt krigen for nært. Hvem forteller folk at noe er verneverdig? Det er dessuten viktig at vernebestemmelser følges av midler. Hvor mange bygninger innen samme kategori må en til eksempel ta vare på? Må ett større antall vernes eller er det tilstrekkelig med noen få?

R / O: Kommunen har hatt et fruktbart internt samarbeid om utarbeidelse av reguleringsplanen for "Egne hjemms veg".

O: Av annet kan nevnes "Neiden". Bjørklund gård og Strand internat er tatt vare på som følge av internt samarbeid. Vår neste problemstilling er hva vi skal ta vare på av alle sporene etter gruvehistoria i kommunen. I Neiden har det vært sterke diskusjoner mellom østsamer, finsk/kvensk befolkning, osv., og mellom kulturminnemyndigheter og næringsinteresser. Stortinget har i år bevilget 33 millioner til et østsamisk kultursenter i Neiden, hvor av 2,5 millioner skal brukes på planlegging av senteret. Sametinget har fått ansvaret for dette prosjektet og framtidig drift. Det er viktig at dette arbeidet kommer i gang og at senteret kan virke som en brobygger mellom ulike interesser.

Kulturminnevernet i planprosesser

R: Kommuneplanens arealdel egner seg best som planverktøy. Ny plan skal utarbeides i 2003. Det er viktig for kommunen at disse dokumentene er ajour. Hvis de ikke er ajour medfører det mange dispensasjonssøknader.

O / R: Kjenner ikke til at det er utarbeidet egne kulturminneplaner. Pasvikdalen er rimelig godt registrert.

Offentlige myndigheter

R: Sametinget har vært/er involvert i flere saker i kommunen som Saviomuseet og vedtaksfredningen av Skoltejord i Neiden. Sør-Varanger er et konglomerat hva gjelder kulturminner med gruvehistorie, samisk historie osv.

O: Regional kulturminneforvaltning har vært involvert i saker knyttet til Bugøynes (kvensk historie), Bjørnevatn (gruvehistorie), Revøysund (fiskerihistorie). De regionale kulturminnemyndighetene har vært lite fleksible. En har dialog med nevnte, men det *butter i* mot i enkelte saker. Hvis en tar vare på et kulturminne, hvem tar en vare på det for? For privat eier eller for allmennheten? Objekter som er verneverdige og/eller har fått midler til vedlikehold og restaurering burde skiltes.

Kompetanse

O: Overføring av mer ansvar for kulturminneforvaltning til kommunene bør ikke skje som en snikinnføring av mer ansvar uten at dette følges av midler.

R: Erfaring har vist at det gjerne gis øremerka midler noen få år til nye oppgaver og at disse oppgavene senere presses inn i rammebevilgningene. En får derfor ikke en åpen debatt. Overordna myndigheter presser inn nye oppgaver som igjen går på bekostning av andre områder/oppgaver som kommunen har ansvaret for. Kulturminnevern er et ”skjørt” område og det er kulturminnene som får lide hvis dette området ikke følges av midler. Kulturminnevern vil tape i konflikt med andre sektorer/områder.

O: Hvis kommunen skal mestre å påta seg større ansvar for kulturminneforvaltning må det bl.a. satses på å ta opp gamle handverkstradisjoner og økt ansvar må følges av øremerkede midler.

R: Viktige stikkord i forhold til overføring av ansvar er *økonomi, kompetanse og kapasitet*. Hvis det kreves at kommunene skal ta mer ansvar for dette området, må dette gå på bekostning av noe annet hvis det ikke følges av egne midler. Kommunen vil i dette arbeidet ha behov for å ruste opp plansiden.

O: Historielaget har svært gode kunnskaper om nyere lokalhistorie og kan brukes som en ressurs.

R: Interkommunalt samarbeid og regionalisering burde kanskje også være en organisasjonsform i forhold til større ansvar for kulturminneforvaltning. Innen andre saksområder er jo interkommunalt samarbeid svært aktuelt.

O: Interessen for kulturminner/kulturminnevern er rimelig stor blant folk. Jo bedre folk har det jo mer tid og råd har de til å være opptatt av lokalhistorie og å ta vare på kulturminner.

R: Interessen for kulturminner/kulturminnevern er økende. Særlig når det gjelder samisk historie har det blant kommunens befolkning skjedd en utrolig økning i interesse og engasjement de siste årene.

O: Vi må også ta inn over oss at folk fra mange ulike nasjonaliteter bor og har bodd i kommunen.

R: Tidligere var folk mest opptatt av krigen og krigshistorie. I de siste årene har det vært et større spekter i interessen for kulturhistoriske tema – mangfoldet har blomstret. Det er viktig å vite mye om fortiden for å kunne lage gode planer for framtiden!

9.3 Referat fra Skjervøy kommune 11. desember 2001

Til stede:

Byggesaksbehandler på teknisk etat (byggesaksbehandler).

Sekretær på teknisk etat med erfaring fra bygge og delesaker (sekretær teknisk etat).

Leder for Kultur- og undervisningsetaten (kultur- og undervisningssjef)

Bestyrer ved Nord-Troms Museum som er regionsmuseum for seks kommuner (museum)

Referat

Kulturminnevern i kommunen

Spørsmål 1

Byggesaksbehandler: Kommunen har lite bemanning, men saksbehandlerne har relativ lang erfaring. Kommunen følger regelverket i saksbehandling, for eksempel ved at saker oversendes til regional kulturminneforvaltning til uttalelse.

Sekretær teknisk etat: Vi er for det meste selvlært, og bruker den regionale kulturminneforvaltningen som faglig veileder etter behov.

Kultur- og undervisningssjef: Har samarbeidet med fylkeskommunen i prosjektet "Fotefar mot nord" samt i bevaringssaker. Teknisk etat er blitt mer oppmerksom på å ta hensyn til verneverdier de siste årene. Kommunen har for øvrig liten bemanning, og mangler bl.a. miljøvernlederstillingen.

Spørsmål 2

Kultur- og undervisningssjef: Skjervøy kirke fra 1728, prestegården fra århundreskiftet 1800/1900, Kiilgården som er ca 200 år, Dreyergården, Maursund gård, Singla gård. Skjervøy kirke var kommunens bidrag til Kulturminnestafetten på 1990-tallet. Ellers nevnes kommunens bidrag til prosjektet "Fotefar mot nord" som er et kulturmiljø med kulturminner fra yngre steinalder til 1944. Kommunen har også en kultursti på Taraneset med bl.a. hellegrøper fra jernalderen.

Sekretær teknisk etat: Kiilgården, prestegården og Dreyergården er vernet i reguleringsplan.

Kultur- og undervisningssjef: Gravsteder og gamle kirkegårder er dårlig vedlikeholdt.

Byggesaksbehandler: Lillevik på Arnøya har verneverdig gjenreisningsbebyggelse. Kommunene er i dialog med fylkeskommunen om retningslinjer for oppføring av fritidsbebyggelse i dette området.

Kultur- og undervisningssjef: Kirkelig sektor har ansvar for vedlikehold av kirka, mens museet har ansvaret for vedlikehold av Dreyergården og Maursundgården. Kommunen har ansvar for vedlikehold av Kiilgården og ”fotefar mot nord-lokaliteten”. Utmarkslaget på Arnøya har ansvaret for kulturstien på Taraneset. Singla gård er privateid.

Spørsmål 3

Museum: Kulturminner sees som et problem fordi de legger hindringer i vegen for vegutbygging, hyttebygging, vannledninger etc. Folk inntar en negativ holdning og unnlater for eksempel å melde fra ved funn. Ei forutsetning for bevaring av kulturminner er at folk har ei positiv holdning til dem.

Byggesaksbehandler: Kommunen mangler midler til vedlikehold og bevaring av verneverdige bygninger. For eksempel har en prioritert Maursund gård noe som i sin tur har ført til at andre objekter har fått mindre.

Sekretær teknisk etat: Jeg er enig med museumsbestyreren. Folk er gjerne negative til kulturminner.

Museum: Det er en generell ressursmangel i forvaltningen av kulturminner. Ideelt sett burde det vært tid å besøke alle steder der byggeplaner (for eksempel fritidsbebyggelse) kom i konflikt med kulturminner og forsøkt å finne minnelige løsninger i stedet for å avslå søknaden.

Byggesaksbehandler: Kommunen er i dialog med grunneiere på Haukøya i et område som er attraktivt for fritidsbebyggelse.

Spørsmål 4

Sekretær teknisk etat: Vi har god oversikt over kulturminner i kommunen bl.a. fordi vi har en nyere versjon av Økonomisk kartverk. I tillegg har kommunen sammen med fylkeskommunen sett på bygningsmassen for å velge ut verneverdig bebyggelse.

Byggesaksbehandler: Vi sier i fra til søkere hvis jeg vet at søknaden er i konflikt med automatisk freda kulturminner.

Museum: Økonomisk kartverk kan være bra i noen områder, men dårligere for andre. Registreringene av automatisk fredete kulturminner har varierende kvalitet. Enkelte objekter har fått status som automatisk freda, selv om de ikke burde hatt det.

Spørsmål 5

Sekretær teknisk etat: prosjektet ”Fotefar mot nord” innebar samarbeid både mellom teknisk etat og kultur-, og undervisningsetaten.

Kultur- og undervisningssjef: Kultur-, og undervisningsetaten har samarbeidet med kirkelig sektor om vedlikehold av gamle gravsted og kirkegårder.

Spørsmål 6

Sekretær teknisk etat: Byggesaker kan medføre diskusjoner.

Kultur- og undervisningssjef: I en sak vedr. lokalisering av søppelfylling på Skattøra hvor det var kulturminner fra steinalderen.

Kulturminnevern i planprosesser

Spørsmål 7

Sekretær teknisk etat: Reguleringsplan egner seg best for tettstedet. Kommuneplanens arealdel egner seg best som planverktøy for de øvrige områdene i kommunen, særlig LNF-områdene der regional kulturminneforvaltning er høringsinstans.

Spørsmål 8

Kultur- og undervisningssjef: Arbeidet med en kulturminneplan ble påbegynt, men dette stoppet opp på 1990-tallet da en sentral person i arbeidet sluttet i kommunen. Etter dette har en verken hatt kapasitet eller kompetanse til å ta opp igjen arbeidet med planen.

Byggesaksbehandler: Det finnes et utkast til en plan for Lillevik på Haukøya som er utarbeidet i samarbeid med regional kulturminneforvaltning. Kommunen skulle gjerne hatt en ferdig plan for dette området, men bruker utkastet vi har som rettesnor. Generelt sett er mangelen på kompetanse og bemanning et hinder for å kunne lage de verktøyene/planene vi trenger i saksbehandlinga.

Spørsmål 9

Sekretær teknisk etat: Regional kulturminneforvaltning har bistått med veiledning når det gjelder utformingen av nye bygninger i gamle bygningsmiljø, for eksempel i tettstedet

Kultur- og undervisningssjef: Vi har startet et prosjekt for å registrere kulturminner med tanke på å benytte de i turismesammenheng. Prosjektleder er utdannet arkeolog og ansatt i 50 % stilling, men har for tiden svangerskapspermisjon.

Museum: Prosjektet "fortid i framtid" startet opp som et registreringsprosjekt. Gjennom dette prosjektet har en tilrettelagt bygninger/anlegg til bruk/leie for reiselivsnæringen.

Spørsmål 10

Sekretær teknisk etat: Kommunen nedsatte et forum internt der teknisk, landbruk, næring, plan- og miljø deltok. Forumet fungerte helt til plan-, og miljøkonsulenten sluttet for 2-3 år siden. Kommunen har ikke hatt midler til å ansette noen i denne stillingen og disse arbeidsoppgavene er per i dag fordelt på forskjellig hold i kommunen, bl.a. hos næringskonsulenten..

Byggesaksbehandler: Etter at miljøkonsulentstillinga ble stående ledig har andre i kommunen måttet sette seg inn i dette fagområdet, noe som har kommet på toppen av alle andre arbeidsoppgaver. Kommunen burde hatt et slikt fellesforum.

Offentlige myndigheter

Spørsmål 11

Byggesaksbehandler: Kommunen er i jevnlig dialog med regional kulturminneforvaltning. Dette spørsmålet dekkes for øvrigt opp av det som er sagt tidligere.

Spørsmål 12

Sekretær teknisk etat: Kulturhuset i Skjervøy tettsted ble utformet med tanke på den omkringliggende eldre bebyggelsen. Dette skjedde i samarbeid med fylkeskommunen.

Kultur- og undervisningssjef: Kommunens bidrag til prosjektet "Fotefar mot nord" ble til i samarbeid med regional kulturminneforvaltning..

Byggesaksbehandler: Lillevik er også et eksempel på samarbeid.

Sekretær teknisk etat: I utarbeidelse av reguleringsplaner er det samarbeide, sjøl om en kan være uenig i enkelte spørsmål.

Spørsmål 13

Sekretær teknisk etat: Kommunen tar kontakt med regional kulturminneforvaltning i saksbehandlingen av byggesaker og delingssaker samt i utarbeidelse av reguleringsplaner etc. Kontakten går fra kommune til regionalt nivå.

Spørsmål 14

Sekretær teknisk etat: Regional kulturminneforvaltning kommer tidlig inn i planprosessene. De får varsel ved oppstart av reguleringsplanarbeid.

Byggesaksbehandler: Det samme gjelder bygg-, og delingssaker.

Spørsmål 15

Sekretær teknisk etat: Kommunen opplever regionalt nivå som forutsigelig bl.a. siden de har fast kontakt gjennom planprosesser. Videre kjenner en saksbehandlerne på regionalt nivå gjennom mange år og kan be om råd/veiledning underveis i planprosessene.

Byggesaksbehandler: Saksbehandlerne hos regional kulturminneforvaltning har vært stabile og har god kjennskap til kommunen. Dette oppleveres som en fordel sett fra kommunens ståsted.

Spørsmål 16

Ingen kommentarer.

Spørsmål 17

Sekretær teknisk etat: Regional kulturminneforvaltning kunne hatt flere saksbehandlere. Per i dag har de ikke kapasitet til å bistå kommunene så mye som en kunne ønske.

Byggesaksbehandler: Folk er utålmodige med å få sine søknader behandla. Ved større kapasitet på regionalt nivå kunne saksbehandlingstida blitt kortet ned.

Kompetanse

Spørsmål 18 og 19

Byggesaksbehandler: Det er positivt at kommunen får større selvbestemmelse, men kapasiteten kan bli et problem.

Kultur- og undervisningssjef: Kommunen vil ikke ta på seg flere statlige oppgaver som de ikke har kompetanse og kapasitet til. Hvis kommunen skal påta seg flere statlige oppgaver må disse fullfinansieres. Kulturminnefeltet vil ellers ikke bli ivaretatt fordi det ikke vil bli prioritert av politikerne. Kommunene trenger det regionale nivået til veiledning.

Museum: Jeg er enig med kultur- og undervisningssjef. Hvis Nord -Troms museum fikk tilført midler, kunne vi ha ansatt en arkeolog og en arkitekt og tatt oss av kulturminneforvaltningen i de seks kommunene i Nord-Tromsregionen på en bedre måte enn det som gjøres i dag. Kombinasjonen av museal drift og kulturminneforvaltning ville berike kulturminnevernet. En vil få større nærhet til befolkningen med denne modellen. Dette forutsetter imidlertid at det overføres midler ellers vil den museale delen av museets virksomhet komme til å lide.

Spørsmål 20

Museum: Jeg ser den nevnte regionmodellen med Nord-Troms museum som den eneste måten å løse kompetansespørsmålet på. Det er ikke mulig for kommunene hver for seg å løse disse oppgavene. Kommunene har heller ikke stor nok saksmengde til å ansette egne fagfolk på dette området.

Spørsmål 21

Sekretær teknisk etat: Jeg er enig med stikkordene i spørsmålet.

Spørsmål 22

Kultur- og undervisningssjef: Nord-Troms historielag er aktivt.

Byggesaksbehandler: Haukøy-eksemplet. Det er liten forståelse blant folk for kulturminner når disse er i konflikt med deres egne interesser, for eksempel hyttebygging. Ellers finnes nok en generell interesse for kulturminner i kommunen jf salgshallene for Årbok for Nord - Troms. Folk er imidlertid mer opptatt av den nære historien enn den fjærne.

Museum: Enkelte er opptatt av å ta vare på gamle bygninger og å bruke de som fritidsboliger. Gjennom en nærmere dialog med befolkningen for eksempel på befaringer, kan en øke forståelsen for verneverdier. Ved befaringer i byggesaker får en som regel til å justere plasseringen av bygg slik at kulturminner ikke blir berørt.

Spørsmål 23

Nord - Troms museum, jf over.

Spørsmål 24

"Taranes-prosjektet", jf hjemmesiden til Nord-Troms Museum

9.4 Referat fra møte i Gjøvik kommune 7. februar. 2002

Sted: Kauffeldtgården ved Rådhuset

Deltakere: Representanter fra kulturetat (i deler av intervjuet), arealbruk - og arealutvikling, med en som hovedsakelig arbeidet med byggesaker, en annen med plansaker (den første betegnes som "byggesaksbehandler", den andre som "planlegger", samt representanter for museet og stedfortredende rådmann (betegnes som rådmann)

Referat

Hvordan er kommunens bemanning og kompetanse i kulturminnespørsmål?

Byggesaksbehandler: Vi har bedre bemanning enn for eksempel mindre kommuner.

Planlegger: Vi har den eneste ansatte arkitekten fra nord til syd i Mjøsa.

Repr. for museet: Gjøvik Historiske Samlinger (GHS) er premissleverandør i mange saker, fordi vi er lokalkjente og har kunnskaper om kulturverdier. Men vi har ikke tilstrekkelige ressurser til å gjøre en del som burde vært gjort, eller til å ta initiativ i saker. Mye av virksomheten dreier seg om driften av samlingen.

Planlegger: Det gjelder også oss. Vi har faglige ressurser, men en del oppgaver kunne kanskje vært organisert annerledes. Kommunen har satt mye inn på å ordne opp i økonomien, og har gjort det på en god måte. De ønsker å få klare innspill i saker.

Museet: Vi har minimumsbemanning. Vi sitter på mye materiale som burde vært systematisert på data og formidlet i publiserbar form. Fotoarkivet skal og bør systematiseres, men vi har ikke kapasitet til å prioritere dette arbeidet.

Representant for Rådmann: Alle merker nedskjæringene.

Byggesaksbehandler: Byggesaksavdelingen merker det mest. Vi er en stor kommune, men med veldig liten byggesaksavdeling, sammenliknet med en del andre kommuner.

Planlegger: Det er ønske og vilje i kommunen til å ivareta områdene som omfatter kulturminner og kulturverdier. Det er økonomien det skorter på.

Kulturminnevern i planprosesser, oversikt over kulturminnene

Viktigste kulturminner:

Museet: Gjøvik Gård (kultursenter) fra 1810. Fredningsprosess som tar vare på den. Kirkene er også viktige kulturminner, samt industribygg. Vi skal ha et prosjekt om industrihistorien på Gjøvik (i GHS).

Rådmann: Gårdsanleggene er også viktig kulturminner, Gjøvik er en gammel jordbrukskommune. Skibladner må også nevnes.

Planlegger: Viktig å lage verneplaner for områder av kommunen (K-delplaner).

Museet: Verneplaner for gravminner utarbeides sammen med kirkevergen. Det er avsatt egne midler til det (sjekk dette). Kunnskaper om kulturminnene er viktig. Vi har gitt ut bøker om kommunens minnesmerker, og det bidrar til interesse for disse, samt til at de ivaretas bedre. Også viktig med merking og skilting av fornminner og av lokalhistoriske spor.

Planlegger: Vi har et kulturminnekart over fornminnene, og det har kommunens egne folk utarbeidet. Dette materialet letter saksbehandlingsarbeidet. Vi har også en K-delplan for sentrum, og den er juridisk bindende. Videre har vi underlagskart, som har rådgivende status. Dette materialet bidrar til innsikt hos eiere av hus i området, og er viktig grunnlagsmateriale i utviklingen av sentrum. Vi har også liste over bygninger med vernestatus, med bestemmelser over hva man har anledning til å gjøre av inngrep, og ikke. Man forstår betydningen av dette materialet, og det har også betydning for utvikling av lokal identitet. Også viktig å ta vare på kulturlandskapet, og tenke i retning K-delplan i den sammenhengen.

Byggesaksbehandler: Vi har ikke god nok oversikt over bygningsmassen.

Museet: Vi har SEFRAK-registre som dekker hele kommunen. Videre har vi et stedsnavnregister som Historielaget har utarbeidet (10.000 navn).

Planlegger: Drømmen er å ha en kontinuerlig prosess i arbeidet med K-delplaner og underlagsmateriale, og som bevisstgjør kommunen og andre om betydningen av dette. Viktig å koble kulturminneveret til overordnet plan, for eksempel gjennom K-Delplaner. Kulturminnevernet kan ikke leve alene.

Museet: Kulturminneloven brukes, men det kan være vanskelig å anvende i praksis.

Planlegger: Den egner seg ikke, og kommer lite inn, i byggesaksbehandlingen. Bygnings- og plandelen av pbl er mest operativt. I tillegg må man bruke sunn fornuft. Fornminneregistret er lite aktuelt i planarbeidet, og diverse veiledere brukes etter behov.

MDs nettsider:

Museet: Vi er nye på nettsiden, så det er foreløpig lite benyttet.

Planlegger: Ser på av nysgjerrighet, men liten tid og kapasitet begrenser bruken.

Trusler mot kulturminnene:

Byggesaksbehandler: Vi er blitt nedbemannet, og det er et krav om stadig raskere saksbehandling. Det er et dilemma, da vernesaker gjerne er tidkrevende å håndtere. Vi får også inn mange dårlige saker eller forslag, noen går igjennom selv om de ikke burde gjort det, men vi har ikke tid til å sile alt.

Museet: Manglende myndighet og mulighet til å ta vare på ting er en trussel. NM på ski i 1990 var ikke gunstig for kulturminnene i skitrasene. Man satte i gang med å lage traseene, selv om det var kulturminner i området. Det ble ikke ansett som viktig. Når det skal skje noe av typen NM eller OL er det vanskelig å sette foten ned. En annen trussel mot kulturminnene er at vi har vært ”makelige” og sendt saker over til fylket. De er uavhengige og kan ta beslutninger, men da har vi kanskje ikke selv tatt tilstrekkelig ansvar?

Byggesaksbehandler: Begrenset økonomi til vedlikehold er en trussel.

Planlegger: Og mangel på kunnskap.

Rådmann: Slitasje ses ikke i budsjettet, og så forfaller kulturminnene. Det er drift som prioriteres.

Byggesaksbehandler: Bygningslovgivningen er også et problem, ved at det er lempet på fasadekravene. Hvis ikke byggets karakter endres, er det ikke søknadspliktig, noe det var tidligere. Det bidrar ikke til god byggeskikk.

Planlegger H.S: Bedre kunnskaper kan få folk til å endre syn.

Byggesaksbehandler: Fagfolk vet ofte ikke nok, eller de kan gi feil råd. Selv arkitekter vet lite om byggeskikk og bygningshistorie. Det er ikke interessant for arkitekter.

Museet: Fortetting er et problem mot kulturmiljøet. Tidligere så man hus og hage i en sammenheng, men nå skal man stykke opp og dele. Mange er ute etter parkene som utbyggingsområder. Det er mye HER og NÅ tenkning.

Samarbeid internt i kommunen

Museet: Det er samarbeid mellom oss i GHS og plan, kultur og fritid og byggesak.

Rådmann: Det er god forbindelse mellom de ulike feltene. Det er møter mellom de ulike virksomhetslederne en gang i måneden. Der diskuteres store og små saker, og vi har god dialog om planarbeidet. Vi er ikke flere enn at vi har oversikt, derfor går det greit å samarbeide. Vi arbeider med å forbedre vår database, og forbedre servicetorget.

Planlegger: Vi siler hva som er verdt å ta opp på møter. Det er ikke vanskelig å ha den dialog som er nødvendig.

Museet: Folk har lang fartstid i kommunen (gunstig for samarbeidet). Det er viktig med kontinuitet, men etter hvert vil det bli større utskiftninger, og folk vil måtte læres opp.

Konfliktsaker:

Museet: Det var en del konflikter i forbindelse med NM (1990), også knyttet til bygningsvernensiden. Bygninger ble revet over natta.

Planlegger: Men det førte til at politikerne våknet. De fant ut at det var noen som kunne tenke seg å kjøpe bygningene.

Byggesaksbehandler.: Eldre gårdstun er utsatt. Politikerne følger ofte ikke fylkeskonservatorens innstilling.

Administrasjonens rolle overfor utbygger og andre:

Planlegger: Administrasjonen kan være pådriver, gi rammer og være inspirator, men må ikke bli smakspoliti. Vi må ikke bli en tvangstrøye, og trenger også mangfold i bebyggelsen. Noen saksbehandlere blir ofte småkonger.

Kultur og fritid: Vi må spre kunnskap.

Museet: Dialog er viktig, og som gjør at vi kommer fram til en best mulig løsning. Vårt utgangspunkt er at vi skal bli enige, ikke tre noen løsninger nedover folk.

Planlegger: Spørsmålet dreier seg om å ha tid til å gjøre det man gjerne vil gjøre.

Kontakten med offentlige myndigheter (primært fylkeskommunen)

Byggesaksbehandler: Vi tar kontakt når det formelt skal gjøre, eller i saker der vi er i tvil. Vi har brukt fylkeskommunen aktivt i rivesaker, og til å få støtte i forhold til politikerne i kommunen.

Museet: Fylkeskommunen er et slags ris bak speilet, og vi bruker dem.

Planlegger: Det blir en utfordring hvis vi mister den støtten, og fylkeskommunens diplomatiske evner. De bidrar til å verifisere faglige argumenter, selv om kommunen kan omgjøre saker.

Planlegger: Vi har en åpen dialog med fylkeskommunen, og et godt samarbeid. Vi får avklart våre synspunkter. De er lydhøre og resultatorienterte.

Museet: Vi kunne vært trukket mer inn i befaringer de foretar i kommunen. I mange tilfeller blir vi ikke informert.

Planlegger: Enig.

Synspunkter på omlegging av kulturminneforvaltningen med mer ansvar til kommunene, hvilke betingelser ser dere som nødvendige for å mestre dette?

Planlegger: Økt bemanning og penger til å håndtere dette er nødvendig for at vi skal mestre dette.

Rådmann: Det er en kjent strategi; man får flere oppgaver, men ikke ekstra midler. Men med penger kan vi klare dette ansvaret bra

Museet: På møter vi har vært på om dette, blir ikke penger nevnt. Det må ikke bli en sovepute for departementet, derfor må vi få tilført ekstra midler.

Byggesaksbehandler: Det blir en skikkelig utfordring for små kommuner.

Planlegger: Kommunene burde hjelpe hverandre hvis dette skal gjennomføres. Det burde det gis penger til. Og det kan også være innfallsporten til annet samarbeid.

Rådmann: Vil dette bidra til større lokal forankring av kulturminnearbeidet, større involvering og engasjement?

Museet: Ja, men vi trenger tid til å drive med dette arbeidet.

Planlegger: Det finnes flere modeller for å løse dette. Vi kan for eksempel engasjere folk på deltidsbasis. Men økte ressurser trengs uansett.

Kultur og fritid: I kampen om penger er det sjelden dette feltet vinner, da kommer skole og helse først.

Byggesaksbehandler: Ja, det er tilfeldig at vi har den kompetansen vi har, for eksempel en arkitekt.

Personen former stillingen (gjaldt arkitekten).

Planlegger: Vi må sikre kontinuitet, at andre kan fortsette det arbeidet fylkeskommunen eventuelt ikke skal ha.

Hva gjør man i kommunen som andre kan lære av?

Museet: Vi er på et felles nett, og har et nært samarbeid mellom GHS og kultur og fritid og andre sektorer i kommunen.

Planlegger: Også det interkommunale samarbeidet (mellom fem kommuner i regionen) er en form som kan anbefales. Man kan samarbeide om mye, og ikke alle trenger å gjøre alt.

Lokal interesse for kulturminner:

Planlegger: Det er en økende interesse for bygningsvern og annet som har med kulturminner å gjøre.

Museet: Vi merker det hos oss også. Vi har et sterkt historielag med syv ulike avdelinger. Den fungerer som en verneforening for oss. De sitter på mye lokalkunnskap, som vi benytter oss av. Engasjementet kan smitte. Det er flest eldre i historielaget, men det vil jo alltid være noen eldre som bærer arbeidet videre. Vi merker også interesse gjennom økt dugnadsinnsats. Rotary og håndverks- og industriforeningen har vært aktive på dugnader.

Planlegger: Vi har også begynt å dele ut en lokal byggeskikkpris, og den går ikke bare til moderne bygg. Den deles ut i kommunal regi, og er åpen for alle til å sende inn forslag. Det kan også vekke interessen for kulturverdier.

Ang. La21, er det gjort noe, og man har kompetanse, men det virket ikke som det var særlig prioritert eller kjent.

Man gjør ikke noe i forbindelse med 2005-markeringen, i hvert fall ikke som var kjent for informantene.

Rådmann: Branner og riving har ført til at folk etterhvert er blitt opptatt av å ta vare på det som er.

Museet: Det har skjedd en holdningsendring på dette feltet det siste ti-året. Før gjaldt det å få det så ille at man måtte rive (flere understøttet det).

9.5 Referat fra Skedsmo kommune 6. februar 2002

Sted: Kommunehuset i Skedsmo kommune.

Til stede:

Kultursjef . Sektoren har bl.a. oppgaver innen landskapspleie, parkvesen, kultur, landbruk og forvaltning av kommunens friarealer.

Seksjonsleder på teknisk sektor, planseksjonen

Avdelingsleder, kultursektoren, og arbeider bl.a. i forhold til lag, foreninger og frivillige organisasjoner, kulturvern, museumsutvikling og kulturarrangementer.

Referat

Kulturminnevern i kommunen

Spørsmål 1

Kultursjef: Vi har kompetanse, men begrensede ressurser.

Seksjonsleder: Vi har sivilarkitekter og sivilingeniører.

Avdelingsleder kultur: Vi har kompetanse på nyere kulturminner, men mangler for eksempel arkeologisk kompetanse.

Kultursjef: Landskapsarkitekt

Avdelingsleder kultur: Jeg og en til arbeider med kulturminnerelaterte saker. En kommer lett i tidsklemme med disse sakene. Vi får sjelden tid til å gå så grundig inn i disse sakene som en skulle ønske.

Spørsmål 2

Kultursjef: De fredete bygningene er de viktigste kulturminnene for eksempel Skedsmo kirke , og de er tatt inn i kommuneplanen.

Avdelingsleder kultur: Vi kan nevne Dampmaskinbygningen på Lillestrøm, bygdemuseet og Skedsmo kirke. Sagelva med sine spor etter sagbruksvirksomheten, trehuskvartalet i gamle Lillestrøm og flyplassen på Kjeller som var Norges første flyplass. Vi har fått utarbeidet en plan for automatisk fredete kulturminner og nyere tids kulturminner. Planen beskriver og kartfester disse kulturminnene. Den er retningsgivende, men har ingen juridisk status som kommuneplan.

Kultursjef: Sagparken ble valgt til kulturminne i 1997 og på forhand var det nedsatt ei gruppe som jobbet med dette. Den samme Sagparken var også tusenårssted.

Avdelingsleder kultur: Vi vil for øvrig prøve å kjøpe tilbake Lok-377 nærmere bestemt damplokomotivet som fraktet kong Haakon i 1940 og stille det ut på Lillestrøm stasjon.

Seksjonsleder: Lillestrøm stasjon var tidligere landets tredje mest trafikkerte togstasjon.

Spørsmål 3

Kultursjef: Utbyggingspresset på arealene er den største trusselen mot kulturminnene. Det er vanskelig å forsvare økonomien i å verne kulturminner i forhold til store utbyggings- og utviklingsprosjekter. Eksempelvis trues verneverdige arbeiderboliger av det store utbyggingsprosjektet "Varemessa". utbyggingsprosjektet, Norges Varemessa. Arbeiderboligene er dårlig vedlikeholdt og eieren har fått et pålegg etter pbl om nødvendig vedlikehold.

Avdelingsleder kultur: Det kan være et problem med verneverdige bygninger. Eierne unnlater å vedlikeholde sine egne bygninger fordi de får liten eller ingen økonomisk støtte til dette. Innen sentrumsringen i Lillestrøm er det lite igjen av den gamle bebyggelsen.

Seksjonsleder: 60 hus er blitt revet i Lillestrøm Sentrum siden 1978. Det har vært satset på fortetting rundt kollektivknutepunktene noe som igjen har ført til press på eldre bebyggelse.

Kultursjef: Vi har sett en tendens til at mange når de kommer opp i årene, selger eneboligene sine og kjøper seg leilighet i bygårdene i Lillestrøm Sentrum. Dette gjelder både innbyggere hjemmehørende i denne kommunen og i nabokommunene.

Avdelingsleder kultur: Et stort boligprosjekt i kommunen har ført til press på et felt med gravrøyser. Som et ledd i sikringa av røysene, er det lagt inn bestemmelser i reguleringsplanen om at utbygger bl.a. skal gjerde dem inn. Generelt er det ikke de automatisk fredete kulturminnene som er mest utsatt for ødeleggelse. Dette har sammenheng med at de gjerne ligger i utmark og utenfor de mest typiske pressområdene. Bakkeplanering kan også nevnes som en trussel, kanskje først og fremst på det gamle kulturlandskapet. Det har ført til endring av det karakteristiske ravinlandskapet.

Spørsmål 4

Avdelingsleder kultur: Vi har rimelig god oversikt over kulturminnene i kommunen takket være kulturminneplanen. Det gjelder for kulturminner som er synlige. Forsvaret har også foretatt ei vurdering av sin bygningsmasse, særlig rundt Kjeller flyplass, i forhold til verneverdier. Det var flyskole og flyfabrikk på Kjeller i første halvdel av 1900-tallet.

Spørsmål 5

Kultursjef: Kommunen har en temaplan som viser kulturminner. Det finnes også en oversikt over alle SEFRAK-registrerte bygninger i kommunen i "Gamle hus i Akershus".

Avdelingsleder kultur: Alle saker som berører bygninger i SEFRAK-registeret sendes kulturavdelingen til uttalelse.

Kultursjef: Både kulturminneplanen og "Gamle hus i Akershus" er viktige grunnlagsdokumenter i saksbehandlingen. Førstnevnte har bl.a. blitt til gjennom dialog mellom ulike faggrupper internt. Kommunen bekostet selv kulturminneplanen.

Avdelingsleder kultur: Det er viktig at temaplanene/grunnlagsdokumentene holdes oppdatert slik at "nye" kulturminnetyper og objekter kan legges inn. Synet på hva som er viktig å ta vare på endrer seg også over tid. Videre må vi være oppmerksomme på at ting kan være viktige å ta vare på selv om de ikke er registrert.

Kultursjef: Det er stor forskjell på utbyggerne. Noen utbyggere er svært profesjonelle i den forstand at de er innstilt på samarbeide med kommunen. Eksempelvis ble et verneverdig fengselsbygning fra 1863 som kommunen eide, men ikke hadde råd å vedlikeholde, kjøpt av en utbygger som restaurerte det, og siden solgt som hotell.

Spørsmål 6

Seksjonsleder: De siste årene har det blitt revet en del bygninger. Til hver sak lages det bare ett saksframlegg til kommunestyret. Uttalelsene fra de ulike faggruppene syes inn i saksframlegget. Tidligere laget de ulike fagseksjonene egne saksframlegg Synspunkter som har fremmet kulturminnevern har ikke alltid blitt hørt i denne prosessen.

Avdelingsleder kultur: Det har vært en del diskusjon om hjørnebygningen i Solheimsgata. Bygningen er vurdert som verneverdig, men ikke regulert til vern. Den må rives for å gi plass til en rundkjøring.

Seksjonsleder: Bygging av brannstasjonen på Skedsmokorset medførte diskusjoner pga av nærhet til Skedsmo kirke. Fylket stilte krav om at tomte skulle undersøkes arkeologisk før planen kunne godkjennes. Dette ble imøtekommet av kommunen.

Kulturminnevern i planprosesser

Spørsmål 7

Kultursjef: Vi bruker alle de nevnte planverktøyene.

Seksjonsleder: Kommuneplanen er særlig viktig, da den skal samordne de ulike interessene.

Avdelingsleder kultur: Vi hadde en fin prosess med hensyn til kommunedelplan for Skedsmokorset. Det er bedre å sette inn ressurser i arbeid med kommuneplan og kommunedelplaner enn i hver enkel reguleringsplan.

Spørsmål 8

Jamfør kulturminneplanen som er omtalt under spørsmål 5.

Spørsmål 9

Kultursjef: Alle deltar. Historielaget er også involvert.

Avdelingsleder kultur: Museet er kommunalt eid, og har ikke fast bemanning. I kommunen har vi ellers Fortidsminneforeningen og tre historielag. Historielagene og Fortidsminneforeningen kommer med innspill til ulike planer. Vi har flere eksempler på at lokale foreninger tar seg av verneverdige objekter. Eksempelvis drives noen verneverdige bygninger i Kirkegata av et andelslag (VEA) som består av enkeltpersoner, organisasjoner og næringsliv. VEA leier bygningene av kommunen for en symbolsk sum og tar seg av vedlikehold og utleie. De mottar økonomisk støtte fra kommunen til dette arbeidet.

Kultursjef: Kommunen har dessuten en ildsjel som har arbeidet særlig med lokalhistorien, i første rekke industrihistoria, på Strømmen.

Avdelingsleder kultur: Akershus fylkesmuseum har vært brukt som konsulenter i noen saker. De holder til på Strømmen og er et servicemuseum for de mindre museene rundt om i kommunen. Akershus fylkesmuseum har fagpersonell som kan bistå i ulike spørsmål bl.a. knyttet til arkitektur og bevaring av ulike samlinger for eksempel fotos.

Spørsmål 10

Kultursjef: Vi har et kommunalt planforum. I dette forumet møter plansjefen, kultursjefen, kommuneplanlegger og seksjonsleder for planseksjonen planavdelingen.

Seksjonsleder: Vi har møte i planforum annenhver måned, og vi diskuterer i første rekke overordnede saker. Når det er behov, kan vi også diskutere enkeltsaker for eksempel en særskilt reguleringsplan.

Kultursjef: Vi har bl.a. diskutert overordnede saker som "Skedsmobyen" i planforum. Vi har også hatt en egen gruppe som har jobbet med kommuneplanen.

Offentlige myndigheter

Spørsmål 11 og 12

Kultursjef: Fylkeskommunens rolle er å bistå med høringsuttalelser og råd.

Seksjonsleder: Vi tar kontakt med fylkeskommunen og oversender planforslag.

Kultursjef: Vi kjenner personalet hos Fylkeskonservatoren.

Seksjonsleder: Kommunen ber ofte utbygger selv ta kontakt med fylkeskommunen.

Spørsmål 13

Avdelingsleder kultur: Fylkeskommunen får oversendt saker etter faste rutiner. De bruker også våre plandokumenter i sine vurderinger. Vi tar kontakt med fylkeskommunen i byggesaker, plan- og rivesaker. Vi får ofte henvendelser fra private huseiere som vil utbedre eller restaurere verneverdige bygninger og derfor trenger råd og vink. Disse henvendelsene blir formidlet videre

til fylkeskommunen som kan veilede om økonomiske støtteordninger samt vise til arkitekter. Kommunen kunne trenge en egen stilling til veiledning av publikum i spørsmål knyttet til restaurering av verneverdige bygninger.

Spørsmål 14

Seksjonsleder / Avdelingsleder kultur: Fylkeskommunen står på den faste adresselista og får tilsendt saker både ved oppstart av planarbeid samt utkastene som kommer senere i planprosessene. Fylkeskommunen har uttrykt ønske om at de gjerne vil inn tidlig i planprosessen.

Spørsmål 15

Avdelingsleder kultur: Ja, fylkeskommunen er jevnt over forutsigelig. Fra kultursiden i kommunen har vi god oversikt over hva fylkeskommunen vil komme til å mene i ulike vernesaker.

Kultursjef: Saksbehandlingen ved Fylkeskommunen virker jevnt over ryddig, men det hadde vært ønskelig at den var raskere.

Spørsmål 16

Kultursjef: Ja, når det gjelder overordnede retningslinjer kan en noen ganger oppleve motstridende signaler. RPR om fortetting kan for eksempel komme i konflikt med ønske om å ta vare på kulturmiljøer.

Seksjonsleder: Vi har nesten ingen kontakt med Riksantikvaren. Kontakten går i første rekke til fylkeskommunen.

Spørsmål 17

Avdelingsleder kultur: Fylkeskommunen kunne for eksempel ha fellesmøte med kommunene to ganger i året. Fylkeskommunen er flinke til å følge opp saker og saksbehandlingstida er blitt kortere, men de kunne kanskje vært bedre til å bistå enkeltpersoner vedr restaurering av verneverdig bebyggelse.

Seksjonsleder: Det er viktig at den verneverdige bebyggelsen brukes.

Avdelingsleder kultur: Jamfør gamle låvebygninger som ikke lenger er i bruk. De står og forfaller hvis de ikke gis nye funksjoner.

Kompetanse

Spørsmål 18/19

Avdelingsleder kultur: Det skulle jo skje ei omlegging tidlig i 2002, men vi har ikke hørt noe. Det positive er at med økt ansvar følger det økt bevissthet fra kommunens side på dette området. Men det vil kreve noe av kommunen. Ei omlegging vil bryte opp fagmiljøet på regionalt nivå. Det er urealistisk å tro at små kommuner skal kunne opprette egne fagmiljø for denne sektoren. Det kan

også være en fare at det blir som ”med bukken til havresekken” når kommunen selv skal skjøtte disse oppgavene. I noen vernesaker kan det være bra med en viss avstand, for eksempel ved at en tredje instans er inne i bildet, sammenlignet med at kommunen alene skal ta avgjørelsen.

Seksjonsleder: Flere hus vil nok bli revet når disse sakene legges til kommunen.

Kultursjef: Vi har ikke hatt en felles diskusjon i kommunen om denne omlegginga eller delegeringen.

Avdelingsleder kultur: Den informasjonen vi har fått har vært vag.

Kultursjef: Det må nok etableres et fagmiljø på en form for regionalt nivå. Skedsmo kommune og Lørenskog kommune er to av få kommuner som ville kunne klare å bygge opp egne fagmiljø.

Avdelingsleder kultur: Kompetanse og økonomi må tilføres hvis kommunene skal mestre større ansvar på dette området.

Kultursjef: Kommunene må ha plandokument som ikke bare er retningsgivende, men som er juridisk bindende i slike saker. Kommunestyret må ha noe fast å forholde seg til ellers vil det kunne utvikle seg en svært varierende praksis fra sak til sak.

Seksjonsleder: Vi må ha juridisk bindende planer som verktøy.

Spørsmål 20

Avdelingsleder kultur: Vi har ingen kompetanse på arkeologi i kommunen. En del kompetanse finnes når det gjelder arkitektur.

Spørsmål 21

Kultursjef: Vi vil bruke internett aktivt og be publikum om å bidra med opplysninger og stoff om bl.a. kulturminner.

Avdelingsleder kultur: Det bør etableres et formelt forum i kommunen der representanter fra ulike fagmiljøer møtes og diskuterer kulturminnesaker.

Kultursjef: Å etablere et slikt forum, tror jeg vi vil få til rimelig greit.

Avdelingsleder kultur: Vi har tilgang til digitalt GAB-register.

Kultursjef: Kompetanse og midler er ei forutsetning for å kunne påta seg mer ansvar for dette området. Kommunen har per i dag stillinger som vil bli prioritert besatt før en ansetter noen innen kulturminnevern. Dette er situasjonen for vår kommune selv om Skedsmo har relativt bra økonomi på kultursiden sammenlignet med mange andre kommuner.

Seksjonsleder: Vedlikehold (også teknisk) er det som forsømmes mest.

Spørsmål 22

Kultursjef: Det har skjedd noe med folks bevissthet om bevaring. Det er større forståelse for restaurering etter antikvariske retningslinjer nå enn det var tidligere.

Avdelingsleder kultur: I det daglige arbeidet merker en lite til publikums interesse for kulturminner. Interessen eller folkemeningen kommer først og fremst til syne når det blir diskusjon om enkeltobjekter.

Seksjonsleder / Kultursjef: Kommunen har etter hvert fått mange innflyttere fra andre kommuner og steder i landet. Det er nok mange av disse som ikke har særlig interesse for kommunens lokalhistorie.

Seksjonsleder: Det er for mye historieløshet i kommunen. Men dette skal vi forsøke å endre.

Kultursjef: Kommunen har satt av midler til å oppdatere Skedsmos kommunehistorie. I dette verket skal en også få dekket kommunens rike industrihistorie. Kommunen har for eksempel hatt produksjon av bl.a. TV-apparater, radioer, biler, busser, fly, ferdighus, billedtelefon, sprengstoff, trevirke, ski og sparkstøttinger. Skedsmo var for øvrig den første kommunen i Norge som fikk jernbane, nemlig fra Oslo til sagbruksvirksomheten ved Sagelva.

Avdelingsleder kultur: Mange av kommunens ildsjeler og informanter når det gjelder lokalhistorie er gamle, og rekrutteringa innen dette feltet synes å være liten. Vi må for øvrig bruke frivillige lag og organisasjoner som høringsinstans og ikke som saksbehandlere

Kultursjef: Det finnes noen historieinteresserte som samler inn stoff. Kommunen setter i drift sine nye internettsider 8.februar og personer som har fotos og lokalhistorisk stoff vil bli oppfordret til å legge dette inn på kommunens internettsider slik at det blir tilgjengelig.

J H: Vi har noen pedagogiske opplegg rettet mot skoletrinnet bl.a. med faste besøk på bygdetunet. Lokalhistorie er jo også noe som kan legges inn i den "kulturelle skolesekken". Vi har også hatt byvandring med skoleklasser. I tillegg til bøkene om kommunehistoria, finnes det også andre opplegg for skolene som nok er mer tilrettelagt for denne målgruppa.

Kultursjef: Hos oss har landskapsarkitekten vært involvert i LA-21 arbeid. I kommunen har vi et skoleprosjekt (SKALK) med våre nordiske vennskapskommuner. Gjennom dette prosjektet skal vi skape kulturengasjement i skolen bl.a. gjennom teater. 10.klassingene på en av kommunens skoler setter opp et teaterstykke. Dette er kommunens prosjekt til 2005 og vi prøver også å få med våre nordiske vennskapskommuner i dette arbeidet. Vår svenske vennskapskommune har allerede gjennomført et lignende teaterprosjekt.

Spørsmål 23

Jamfør over vedr. Akershus fylkesmuseum under spørsmål 9.

Spørsmål 24

Kultursjef: Her kan vi nevne kommunens kulturminneplan.

Avdelingsleder kultur: Vi har hatt god kontakt med lokale lag og foreninger. Kommunen har bidratt med midler til prosjekter som foreninger har gjennomført.

Kultursjef: Det finnes flere verneverdige objekter som kommunen eier, men som lag og foreninger driver mot en viss økonomisk støtte fra kommunen. Vi har utviklet et godt samarbeidssystem mellom ulike fagseksjoner internt i kommunen, og vi har flere prosjekter som innebærer samarbeid mellom flere sektorer.

Seksjonsleder: Skedsmo kommune har egen kultursektor. Det er det ikke alle kommuner, særlig små kommuner, som har. Det er derfor bra at det finnes et fagmiljø i fylkeskommunen.

9.6 Referat fra møte med Råde kommune 5. februar 2002

Sted: Rådhuset i Råde

Deltakere: Representanter for teknisk sektor (i intervjuet betegnet som teknisk etat), plan- og miljø (plan og miljø), kultursjef og kultursekretær, Råde Historielag (historielag), rådgivende organ i miljø saker (miljø), Rådmann.

Intervju

Hvordan er kommunens bemanning og kompetanse i kulturminnespørsmål?

Kultursekr: Ingen "god" struktur på dette som innebærer at mange jobber spesielt med kulturminnespørsmål. Råde er en liten kommune, hvor man har begrenset kompetanse og ressursproblemer.

Kultursekr: Hun er historiker av utdanning, og det er en relevant kompetanse i kulturminnesammenheng for eksempel når det gjelder å samle inn materiale. *Mener her innsamling dokumentasjon, bevaring og informasjon; den museale delen av kulturminnevernet.* Men hun understreket at hun ikke har kompetanse til å jobbe med kulturminnespørsmål etter pbl. Det er heller ikke anledning til å jobbe spesielt med km.spørsmål da det er mange andre oppgaver som må ivaretas. Det er vanskelig å bli god på fagfeltet når man har mange andre oppgaver. Det blir for liten tid til fordypning.

Teknisk etat: Vi har mange kunnskapsrike mennesker i kommunen. Historielaget og lokale ildsjeler har mye kompetanse som vi øser av.

Plan og miljø: Vi kan noe om disse temaene, og bygger gradvis opp vår kunnskapsbase. Det hjelper også at det er gjort grundige og gode registreringer av kulturminner i regi av Råde Historielag i form av et historisk atlas. Alle grunneiere har fått registrert sine kulturminner. Dette materialet er en viktig kunnskapsbase i saker som berører kulturminner.

Kultursjef: Vi har ikke egne stillinger til å ivareta dette arbeidet, og støtter derfor aktiviteter som foregår utenfor kommunen på dette feltet.

Miljø: Det er vanskelig å jobbe med dette fagfeltet når man ikke har bemanning. Det er en situasjon som preger mange kommuner. Men det at registreringen av kulturminnene har vært så grundig, hjelper mye. Han viste til at det arbeides med en bygdebok i tre bind, hvor det første skal være ferdig til jul 2002 (gjennomføres av Øystein Koch Johansen). Det hjalp mye på dette feltet at Bjørg (Holsvik) ble ansatt (flere roste hennes innsats og kompetanse).

Økonomi/adm: Vi har ingen med spisskompetanse (men var vel nølende til om det var nødvendig, siden man kan innhente kunnskaper fra annet hold).

Historielaget: Det er flere ting vi burde gjort, som vedlikehold av gamle bygninger, men til det trengs mer penger. Vi har et bygdetun som er viktig å presentere utad.

Viktigste kulturminner og ansvaret for disse

Kultur: De ulike tidsepokene har ulike kulturminner, og på den måten kan historien identifiseres. Ikke bare de faste kulturminnene som er viktige, også nyere kulturminner som jernbanestasjonen og meieriet er viktige. Og husmannsplassene. Flere har forfalt, men dammer og annet som hørte med finnes fortsatt. Sjøbuene på Saltholmen er også viktige kulturminner i Råde. Kirken (800 år gammel).

Plan og miljø: Sletteøyene i Oslofjorden er et viktige kulturverdier i Råde pga geologien og den spesielle floraen på øyene. Øyene har tilhørt Tomb landbruksskole.

Kultursekr: Landbrukets kulturlandskap og større bygningsmiljøer er viktige kulturverdier. Vi har et stort spekter av kulturverdier i kommunen. *Må se kulturminner som del av større sammenheng/kulturmiljø*

Plan og miljø: Mange kulturminner i Vansjøområdet. For eksempel kullminer.

Kultursekr: Vi kunne vært flinkere når det gjelder drift og skjøtsel av kulturminnene. Det er oppgaver som burde vært ivaretatt kontinuerlig. Burde fått det på driftsbudsjettet. *Savner her en mer planmessig og målrettet tangeang i forhold til vern og skjøtsel av kulturminner.*

Økonomi/adm: Vi har heller ikke vært flinke nok til å profilere kulturminnene i kommunen.

Teknisk etat: Det er en følelse av "eierskap" til kulturminnene i kommunen, men dette har først og fremst ildsjelene. Men det er ikke nødvendigvis slik at ildsjelene står i kø. Interessen har tradisjonelt gått i arv, men det er ikke gitt at dette fortsetter.

Trusler mot kulturminnene:

sjef: Begrenset økonomi.

Plan og miljø: Burde hatt en handlingsplan for kulturminner, men det er det ikke ressurser til. Ressurser dreier seg både om bemanning og økonomi.

Miljø: Vi er ikke flinke nok til å la fylkeskommunen eller staten gjøre noen oppgaver. Vi tyner kommunebudsjettet.

Kultursjef: Mye av kulturminnearbeidet er knyttet til innsatsen til lokale ildsjeler. Men når disse faller fra, risikerer vi at arbeidet stopper opp. Mangel på nyrekruttering og kontinuitet i dette arbeidet er en trussel.

Plan og miljø: Interessen for kulturminner har med kunnskaper å gjøre, og at disse kunnskapene formidles. Hvis det ikke skjer, er det en trussel mot kulturminnene. Kulturminnene må også gjøres tilgjengelige på kart og data.

Historielaget: Det er stor interesse for kulturminner i befolkningen, men vanskelig å få folk til å påta seg oppgaver, delta på dugnader og annet.

Plan og miljø: All arealbruk kan være en trussel i forhold til kulturminner. Og landbruket er en sektor som representerer en potensiell trussel. Boligplanleggingen er en annen trussel (for eksempel i Strømsnesåsen). Hvordan man tilrettelegger for boliger i et historisk område er en utfordring. Vi kommer til å oppleve et økende utbyggingspress i Råde, tilsvarende det som gjelder i Rygge. Med dobbeltsporet jernbane og bedre motorvei vil Råde kunne bli en attraktiv pendlingskommune.

Økonomi, adm: Det er en trussel mot kulturminner når bønder ikke oppgir funn, de oppgir noe, men trolig ikke alt.

Miljø: Bøndene oppfatter vel kulturminnevernet som en trussel. De vet at hvis de finner noe, stopper aktiviteten deres opp. Men yngre bønder tenker annerledes, og har større forståelse for kulturverdier enn eldre.

Golfbaner og skytterbaner representerer også trusler. Det er flere slike planer i kommunen.

Miljø: Det er også en trussel når politikere uttaler seg mot bedre vitende i enkeltsaker, uten at de har konsultert fagkompetanse. Det hender for eksempel de sier at "her har det aldri vært noen kulturminner", fordi de ikke vet det. Men det er ikke alltid korrekt.

Mangel på bistand fra fylkeskommunen eller andre kan også være en trussel, ved at kommunen kan bli stående alene mot ressurssterke aktører. Bygging i strandsonen er et aktuelt eksempel. Her tøytes reglene.

Kultursjef: Det er et problem når man torpederes med argumenter fra ressurssterke personer, men det er viktig å stå imot.

Kultursekr: En annen ting er at kulturminnevern er et så bredt felt at det er umulig å gripe over alt i en liten kommune.

En del oppfatter kanskje at de som ivaretar kulturminneinteressene uttaler seg på et subjektivt grunnlag, og at man ikke synes det som gjøres av tiltak av private ikke er pent. Men det handler ikke om det.

Teknisk etat: Må forstå begge parter, både de som bygger og de som ivaretar kulturminnene. Bestemmelsene i byggesaker er ikke gode nok.

Plan og miljø: En del tror vi er restriktive mot utbygging, men det er vi ikke.

Miljø: En del politikere sitter på begge sider av bordet, de er både bønder med sine interesser og politikere.

Kultursjef: Stor mobilitet både i befolkningen og i det politiske nivå kan være en trussel. Folk som flytter inn har kanskje ikke kunnskaper om og interesse for kulturminner, selv om det ikke trenger å være slik. Politikere uten lokal forankring kan tilsvarende være et problem i forhold til kulturminneinteressene.

Samarbeid internt i kommunen

Miljø: Det siste ti-året har det vært en økende interesse for kulturminner i kommunen, og det er god kommunikasjon mellom etatene på dette feltet. Man skjønner at det er viktig å prioritere kulturminner i flere sammenhenger.

Kultursjef: Det er jeg enig i. Det er lite konflikter i kommunen om kulturminner i kommunen, men bemanningen er for dårlig, og det tverretatlige samarbeidet kunne også vært bedre. Men det er en god vilje til å gjøre ting.

Økonomi, adm: Vi er ikke så gode på skjøtsel.

Plan og miljø: Vi sender saker til Historielaget etter behov. Saker sendes på høring når det er aktuelt. Det er for eksempel en del rivingssaker.

Teknisk etat: Det er aldri noe problem å samarbeide eller komme fram til enighet innad i kommunen.

Konfliktsaker:

Teknisk etat: Det har vært noen potensielle konfliktsaker, for eksempel utbyggingen av kirkegården, men vi fant løsning i denne saken. Vi samarbeider for å få til løsninger.

Økonomi, adm: Planen om en skytterbane i bygdeborgen er et annet eksempel, men det skyldtes at bygdeborgen ikke var markert på kart. Eksterne instanser (f.k.) burde sett det.

Planverktøy:

Plan og miljø: Oversiktsplanlegging (k-plankart) mest egnet i arbeidet med kulturminner.

Synspunkter på omlegging av kulturminneforvaltningen med mer ansvar til kommunene, hvilke betingelser ser dere som nødvendige for å mestre dette?

Kultursekr: Ressuser knyttet til drift, personell og kompetanse. Vi må ha stillingshjemler for å bli gode nok på feltet.

Miljø: I dag tar vi kontakt med fylkeskonservatoren når vi har behov for det. Vi kan ikke sitte og tukle for oss selv med dette. Har ikke sjanse til å ta vurderinger i en del saker uten bistand fra fylkeskonservator. I dag vil de gjerne bistå mer enn de har ressurser til.

Økonomi, adm: Hva innebærer egentlig en slik desentralisering? Hva skal for eksempel fylkeskommunens rolle være? Skal vi ikke kunne spørre dem til råds mer?

Kultursekr: Får vi mer ansvar må vi også ha et apparat som kan spørres.

Teknisk: Det er positivt med en desentralisering, men det forutsetter ressurser.

Miljø: Vi burde få en miljø- og kulturvernstilling.

Plan og miljø: Det politiske nivået blir viktig, og politikerne bør ”kurses” slik at de får bedre oversikt over fagfeltet. Må ikke være slik at det bare er fagfolk i kommunen som vet noe om kulturminner.

Plan og miljø.: Må øke innsatsen når det gjelder digitalisering; må få fornminnene kartfestet. Styrke det regionale samarbeidet på dette feltet. Fredrikstad er langt framme her. Får vi realisert Arealis kan vi få et godt verktøy. Dette arbeidet er startet i Fredrikstad, Sarpsborg og Hvaler. I små kommuner har man ikke kompetanse til å arbeide med dette.

Kultursekr: Men vi må også få ressurser til å bruke databasene. Vi trenger å få kjennskap til og opplæring i disse. Her tror jeg vi kunne ha tjent på å utveksle erfaringer og kunnskaper om dette på tvers av etatene. Teknisk kjenner noen register, kart, databaser, mens kultur kjenner til andre.

Historielaget: Har MD vurdert den lokale kompetansen godt nok?

Miljø: Det er lett å bli blendet av ”friske penger”. Men i mange tilfeller forsvinner pengene fort.

Økonomi og adm: Kommunene er veldig ulike, og det bør det tas hensyn til. Store kommuner har kanskje tilstrekkelig kompetanse til å takle mer ansvar, mens små kommuner ikke har det. Kanskje er ikke en desentralisering like egnet for alle, det burde man tatt seg tid til å se nærmere på. Det er ikke nødvendigvis viljen det skorter på i kommunene, men kompetanse.

Plan og miljø: Det kan synes som man lager samme mal for alle kommuner. Men kanskje man bør jobbe regionalt på noen områder.

Kultursjef: Dette inviterer til mer frivillig arbeid, men det må ”vannes”. Det er en stor dugnadsånd i kommunen, og det er viktig å ta vare på den entusiasmen.

Hva gjør man i kommunen som andre kan lære av?

Miljø: En systematisk oversikt over kulturminnene som vi har i det historiske atlaset kan være et eksempel til etterfølgelse. Dette er viktig grunnlagsmateriale for alle som kommer i befatning med kulturminnespørsmål, og tjener som oppslagsverk.

Historielaget: Den muntlige tradisjonen i kommunen er et annet eksempel. Det betyr at man henter inn og nedtegner kunnskaper fra folk som vet noe om kulturminner. Vi har for eksempel fått god oversikt over stedsnavn gjennom denne metoden.

Kultursjef: Vi har også arbeidet mye med å tilrettelegge for ulike typer funksjonshemmete når det gjelder tilgjengelighet til kulturminner (Steinringen). Vi har gitt oss selv noen utfordringer her, og det bør også andre kommuner gjøre.

Miljø: Vi har digitalisert gamle kirkebøker. Og vi har merket og registrert gamle veifar, i samarbeid med veivesenet.

Kultursekr: Vi kan også nevne at vi har laget en kulturminnekalender. Det øker bevisstheten om kulturminner.

Kultursjef: Vi arrangerer historiske vandringar.

Plan og miljø: Mange lærer kommunen sin å kjenne på denne måten. Det er mange barnefamilier med på slike vandringar. Slik kunnskap bidrar til identitetsskaping. Det er viktig i dag med vekt på ”merkevarebygging”.

Fylkeskommunens rolle:

Teknisk: Vi tar kontakt etter behov. Har et greit samarbeid med fylkeskommunen.

Miljø: De gjør så godt de kan.

Plan og miljø: Vi har mest kontakt med fylkeskonservatoren. De prøver å stille opp, men det er også mangel på kontinuitet i fylket.

Lokal interesse for kulturminner:

Som det fremkommer i det foregående er det stor interesse for kulturminner i befolkningen, og mye kompetanse hos Historielaget og hos andre lokale ildsjeler. Kommunen baserer seg i stor grad på innsatsen fra frivillige, noe som samtidig er et sårbart system, fordi det er så personavhengig. Flere var opptatt av å styrke det lokale engasjementet og interessen, blant annet gjennom tiltak som bidrar til økt kunnskap. En styrking av historiefaget i skolen er et tiltak for å bygge opp interessen hos den unge befolkningen. Man har kjøpt inn det historiske atlasen til skolene, men formidlingen av innholdet i dette avhenger av lærernes interesser og kunnskaper.